

UNIVERSUL LITERAR

ANUL LIV Nr. 8

DUMINICĂ
11 MARTIE 1945

Director:
AL. CIORĂNESCU

MARIA CHELSOI CRISTEA

NISSA (piață)

COLABOREAZA:

Camil BALTAZAR
L. BRATOLOVEANU
Șerban CIOCULESCU
Emanuel CIOMAC
N. CONDEESCU
Alexandru FABIAN
Ion FRUNZETTI
Ion Th. ILEA
Ion M. LEHLIU

G. MĂRGĂRIT
Adrian MARINO
PERPESSICIUS
Gr. T. POPA
Ion Apostol POPESCU
Al. POPOVICI
Al. ROSETTI
Aurel TITA
Etc.

Elegie urbană

Ce-ai căutat, Durere, ce-ai căutat
In orașul în care oamenii s' duși de trolee ca tramvatele,
Cu debit electric uniform, pe șinele moralei oficiale ?

Ce-ai căutat, Cenușăreaso, între gunoaiele
omenești, comprimate 'n cutia tip brevetat U. C. B.,
cu eticheta : „Metropolă“, pe capacul etanș ?

Nu-i nimenea trist aici ;
Nu-i nici-o ruină !...
Sub molozul fardat al block-hauselor
Cine să le ghicească scheletul de fier ruginit ?
Și dincolo de arcul sprincenelor subțiate cu pensa
Nici-o ochiadă nu-i pentru tine, Durere.

Toată lumea e veselă, conform ordonanței municipale
Cu numărul :..., articolul :..., paragraful :...
Tristețea e o crimă de lèse-Inconștiență.
Chiar și cârjele invalizilor, neprevăzute cu gumă la capăt
Se pedepsesc pe loc cu amputarea
Pentru instigarea asfaltului la topire de milă.

Pe-aici, monadele au uși capitonate
Și ferestre oarbe de sticlă incasabilă.

Chiar dacă n'ar fi defect ascensorul
Care să te conducă la etajul inimii,
Svâcnetul ei tot nu-l poți auzi,
sub blindajul bancnotelor
purtate în buzunarul stâng al pieptului.

Bați degeaba la porțile sufletului cu inscripția : „Sunăți, câine
rău“.

Antenele, câte captează în spațiul ionizat
Miile de kilowați ai transmisiilor transoceanice,
Sunt surde pentru lungimea de undă a unui oftat !

În orașul cu oamenii duși de trolee ca tramvatele,
Ce-ai căutat, Durere, ce-ai căutat ?

Januarie 1944.

ION FRUNZETTI

Scrisoare târzie

Vezi, toamna care vine cu nordicea 'nfloriri
Se-opri lângă ograda gândului din urmă.
Un semn ne-mai-știut în suflet îmi îndrumă
Cocorii călători ai ultimei iubiri.

În mine toamna a 'nfipt un deget de rugină
Și 'n vis au lăcrimat pădurile de-azur,
Iubito 'n schimb ce alb și nepătruns contur
În toamnă a primit făptura-ți de lumină.

Iubito, vino azi în haina cea mai nouă
Să-i zicem bun rămas mălinului pustiu
Și ceasul depe urmă-al soarelui târziu
Fii gata să-l desmierzi cu mâna ta de rouă.

ION APOSTOL POPESCU

Cantilenă pentru ingerul cu aripi frânte

Răstignit de noi
ca un Christ
și uitat, —
SILVIA : un nume trist
plâns de ploii
într'un cămătar de țară, depărtat...

Încercând să-l desleg
ca de un greu blestem,
de nimic nu mă tem :
Pământul și Cerul îl neg.
Lângă mormântul tău, cu ochii uzi,
cu ce tăcere să te chem
ca să m'auzi ?...

În vânt, în pământ
te iscodesc.
Înima mea aude
cum crește
în ea tăcerile-ți crude
ca iarba pe mormânt.

Vârtejurile timpului, rebele,
peste piept îți trecură ca o turmă
când verzi, când arămii, când pulbere
de stele,
când calde, când reci.
Dar vârsta ta rămâne în veci
cu țărnel în urmă...

AUREL TITA

Cina

Iată lauda vegheii suave
Cu ninse tăceri — crepuscule'n tihnă,
Adie 'nfășurată 'n slave
Anahoretică odihnă.

Așterne cina merindelor dulcișoare :
Ceasul limpede-al privirii tale,
Fructul copt 'n guri tămâioase,
Șervetul meselor frugale.

Voi cină lângă trupul tău de rouă
În tinda brațelor tale de fum,
La boltă, ca'n mântuire nouă,
Vor crește deșirări de fum.

Salut această cea de taină cină
Ca pe-un izvor albit de trepte ;
Soră cuminte, soră fără de tihnă
Primesc ospățul înălțimei drepte.

G. MARGARIT

Diverse François Rabelais, III

de AL. ROSETTI

Rabelais este savant până la pedanterie și, de multe ori, după propria lui expresie, extractor al esenței a cincea, ceea ce echivalează cu a tăia firu'n patru. Dar nu trebuie să ne lăsăm înșelați de aparențe. Aceste exerciții scolastice nu pot întuneca tabloul de ansamblu.

Ceea ce trebuie degajat, este concepția foarte modernă despre educație pe care o expune Rabelais dealungul cărților sale.

Cu ocazia descrierii educației ce se dă lui Pantagruel, luăm cunoștință de ideile lui Rabelais în acest domeniu. La baza edificiului stă cultul lui Rabelais pentru natură și adeziunea sa întreagă la Reformă, o mișcare prin esență revoluționară. Cu acest prilej, nenumărate sunt aluziile la cultul catolic, și autorul nu se sfiște să parodieze genealogia lui Hristos. Până într'atât Rabelais era pătruns de idelle Reformei și de revoltat împotriva tiraniei autorității ecleziastice. Ceea ce, trei secole mai târziu, Renan afirma nu fără sfișală, bănuind tot felul de urmări neplăcute pentru dânsul, și anume inexistența miracolului, apare schițat la Rabelais, în plină dominație ecleziastică medievală, prin ironizarea miracolului. Și mergând mai departe pe această cale, Rabelais vorbește pe un ton sarcastic de misterele creștine.

Raționalismul lui Rabelais, independența sa, conferă un caracter unic scrișului său. Și nu suntem prea departe de realitate afirmând că acest mare om visa, în secolul al XVI-lea, emanciparea religioasă totală, pe care Franța nu a putut-o realiza decât în timpurile noastre, după nenumărate vicisitudini ale istoriei sale.

În rezumat, Rabelais preconizează o educație laică, în mijlocul naturii. În acest sens, el depășește cu mult secolul său și apare ca un precursor al timpurilor moderne.

Comerțul cu personajele din Gargantua, Pantagruel și celelalte trei cărți ne-a lăsat o impresie nouă, Pantagruel este idealul echilibrului moral, al înțelepciunii și blândetei. Uriș pentru necesitățile afabulației, el se comportă ca un muritor de rând.

Panurge (numele e explicat, în mod ironic, prin două cuvinte grecești, cu sensul de „bun la toate“), tovarăș nedespărțit al lui Pantagruel, este tipul șmecherului inteligent, șiret și minciunos. Personajul e luat din romanele italiene contemporane, dar Rabelais l-a dat o personalitate proprie. El reapare, apoi, dealungul literaturii franceze: este fanfaronul lui Molière și, prin anumite trăsături, Gavroche al lui Victor Hugo.

În sfârșit, Frère Jean des Entonneurs, egumenul-cruclat, mare soldat și tot atât de celebru mâncău și prieten al liberalilor, alcătuiește una din figurile nemuritoare ale romanului, plină de dinamism. Cu Frère Jean la luptă sau la masă, nu te plictisești. Căci verba sa este inimitabilă, și paginile în care sunt reproduse conversațiile sau monoloagele sale se recitese la infinit.

Pustiirile războiului sunt înfățișate la locul lor, și aici Rabelais se întâlnește cu Erasm, care, într'o carte celebră, a descris ororile războiului și s'a străduit să demonstreze absurditatea lui.

Personajele lui Rabelais se mișcă într'un cadru care nu e altul decât regiunea sa natală, așa numitul Chinonais, în Touraine.

Descrierile anănunțite ale casei și terenului înconjurător, cu toate acareturile, precum și desele aluzii la cadrul exterior conferă cărții o căldură neașteptată și măresc forța de persuasiune a anumitor pagini. Căci nimic nu e mai emoționant decât să regăsești în zilele noastre, cu mici schimbări, ambianța în care eroii familiari și-au desfășurat viața aventuroasă, astfel încât cunoașterea realității mărește până la halucinație realismul personajelor și conferă ficțiunii o viață atevca.

Ne place să ne regăsim în provincia lui Rabelais și să petrecem în tovărășia Iluștrilor noștri prieteni, zile liniștite sau sbuciumate, tolănindu-ne pe iarba din preajma casei natale sau luând parte la banchete prelungite, în prezența fratelui Jean.

Rabelais, mai mult ca oricare alt autor, a creat o lume de care nu ne mai putem despărți, mai intensă și mai vie decât însăși realitatea.

TH. PALLADY

de ȘERBAN CIOCULESCU

Deja recente eseuri despre maestrul Th. Pallady onorează deopotrivă critica noastră plastică și arta gramică română. Cel dintâi a fost tipărit la stărsitul anului trecut în Editura „Căminul Artei,” la Institutul de Arte Gratice „Marvar”, sub îngrijirea tehnică a d-lui Dyspre Paleolog și cu textul de d. Ionel Jianu, în format in-quarto, cu un tiraj de 350 exemplare pe hârtie Japon Chamois, cu patruzeci și opt planșe trase în ofset aplicate pe carton Bristol și în o mie exemplare pe hârtie desen, — constituind primul volum dintr-o serie de monografii, în pregătire, dintre care următoarele vor fi consacrate lui Toniza și d-lui Iser. Celalt, semnat de d. K. H. Zambaccian, a apărut zilele trecute la Casa Școalelor (in-octavo, cu 9 planșe în culori și alte 22 ilustrații, în tiraj de 3050 exemplare, având pe copertă aceeași dată, Decembrie 1944). Detaliile bibliografice, chiar incomplete, apar desigur prisositoare cititorului profan, dar se vădesc necesare pentru amatorul bibliografic, nu prea obișnuit cu tipăriturile indigene, de fizionomie occidentală. Evenimentul este cu atât mai surprinzător, cu cât se produce într'un moment de criză a tiparului, resimțită deopotrivă de inițiativa particulară, ca și de aceea oficială.

Nici un cunoscător nu va fi, în schimb, surprins de coincidența închinării acestor omagiale eforturi grafice, aceluiași meșter aristocrat al penelului, Theodor Pallady. Artistul a fost totdeauna indiferent față de răsunetul public al picturii sale. Nu s'a grăbit, ca alții, să-și impună numele. A expus întâia oară, la vârsta de 34 ani. Preocupat exclusiv de formația sa proprie, însuflețit de un ideal de artă, oarecum netangibil, conștient până la suferință, de nepotrivirile dintre năzuințe și realizări, maestrul n'a mers, cu procedeele curente ale publicității, în întâmpinarea succeselor, disprețuindu-le categoric.

Admiratorii i s'au ivit spontan, intrunind în ferveța lor, respectul pentru opera de calitate atât de rară și recunoașterea spiritualității implicate de estetica sa.

Amândoi comentatorii se învederează fascinați în egală măsură de opera plastică a vîgurosului septuagenar, contemporan cu Matisse și congenerul său, ca și de seducția personală a marelui artist român. Din frecventarea omului, fiecare a cules un mănunchi bogat de impresii, cu caracter anecdotic. O lămurire se impune asupra termenului, pe drept cuvânt dubios, de anecdotal, mai ales când subiectul uman în jurul căruia se cristalizează legenda anecdotică este un artist calitativ, un colorist simfonic, iar nicidecum un pictor tematic. Cu toate acestea, contradicția stăruie, măcar aparent; iar deslegarea ei ni se oferă în dualitatea reacțiilor temperamentale. D. Th. Pallady, prin privilegiul nașterii, aparține unor vechi familii din protipendada moldovenească; formația sa plastică este, pe de altă parte, franceză. Petrecându-și mai mult de jumătate din existență, pe malurile Senei, a adus cu sine, aci, la noi, odată cu deprinderile vestimentare de boemă rafinată, atât de neobișnuite, un stil de viață necomunicativ, distant și chiar repezit, în atingerile cu mediul nostru plastic. O asemenea conformație pare a denota un echilibru interior în afară de orice ideal și o siguranță de sine, afișată în disprețul chiar al convențiilor, de care tin seamă, mai mult ca oricare alții, rejeționii aristocrațiilor. Nimic mai înșelător însă, decât acestea.

La dreptul vorbind, sub aspectul colțuros al omului se ascunde nu timiditatea (explicație de psihologie romantică dulceagă), ci sentimentul carenței, față de sublimul năzuințelor artistice. Th. Pallady este un absolutist, un cavalier al idealului interior, care nu se crede însă dator a-și manifesta umilitatea, în vederea captării sufragiilor; dimpotrivă, carapacea orgoliului său, uneori iritant, acopere desăvârșit, sbuciumul lăuntric al artistului, nemulțumit de realizările lui și neîmpăcat cu condiția însăși a artei, făcută din înfrângeri fatale, în raport direct cu dificultățile pe care singur și le iscă.

Intr'adevăr, a fi pictor, dar a tăgădui materialitatea pastei coloristice; a figura printre contemporani, dar a năzui mereu către culmile atinse de maestrul Penasterii; a se folosi de cadre prestabilite, ca acela al nudului, al naturii moarte sau al peisajului, cu indiferență față de aceste cadre și cu exclusivă căutare de a fixa nefixabilul însuși, adică durata interioară; a împăca viziunea netă a contururilor, supusă voinței sale inflexibile, cu gama atât de nuanțată a sensațiilor, spre a traduce plastic, ritmul ondulat al stărilor sufletești; iată atâtea contradicții interioare, din care se nutrește dramatic, pictura meșterului.

Prin origine și educație, Pallady nu-și putea mărturisii

public sistemul de indoeli și de neliniști; spre a și le tăinui, a adoptat atitudinile de spadasin și deprinderea butadelor, cu care alimentează cronică vorbită a vieții noastre plastice.

Amândoi esești s'au bucurat să culeagă o parte din acest material viu, anecdotic, spre a-și agrementa expunerea. Este însă un titlu de cinste pentru fiecare dintr'înșii, de a li pătruns mai adânc, acea esență a vieții interioare și a dramatismului, prin care Pallady se deosebește de alți meșteri ai picturii noastre (ca Petrașcu bunăoară, care nu a cunoscut niciodată sbuciumul creației, frământarea patetică a căutării, într'un cuvânt, problematica). D. Ionel Jianu mănuște două instrumente paralele: investigația morală a subiectului uman și analiza fenomenologică a tablourilor. Reținem portretul prealabil.

„Desigur, Pallady apare ca un om ciudat în ochii mulțimii. Pălăria rotundă, neagră, cu boruri largi, de boom, trăsăturile nobile și severe ale feții, ochii cu sprintenele de verve, barba albă, mică, haina cărămizie și pantalonii cadriilați, bastonul cu cap de fildes — de care nu se desparte decât pentru a-l schimba cu umbrela cu cap de pasăre — brelocul vechi, pe care-l poartă la vestă, legat de un ceas din alte vremuri, imens și care-și sună drele cu un clinchet cristalin, gesturile brusce, privirea mereu ridicată și uneori absentă, gulerul tare, despicat în față, nelipsita cravată „papillon”, galbenă-pestriță, toate îi dau o înfățișare care îl deosebește dela prima vedere de omul obișnuit. De fapt, el nici nu caută să evite această deosebire, ci trece nepăsător și e mulțumit când poate să-i îndepărteze pe cei inoportuni, câte odată chiar printr'o agresivitate verbală. Verva caustică, ironia mușcătoare și mai ales cuvântul de spirit care biciuiește, lovește just, dar necruțător, cu o abilitate de floretă, fac faima lui Pallady. Butadele sale, având uneori pecetea și finețea spiritului parisian, au puterea de circulație a anecdotelor reușite și sunt citate pentru istețimea și verva necruțătoare”.

După un larg excurs psihologic și biografic, criticul de artă relevă „două trăsături fundamentale ale picturii lui Pallady: pe de o parte rolul predominant al spiritului, care construiește și justifică până la necesitate compoziția tabloului, iar pe de altă parte corespondența intimă dintre muzică și pictură, subliniată în repetate rânduri de toți comentatorii și criticii de artă”.

D. Ionel Jianu atrage luarea aminte asupra excelenței lui Pallady, pe care îl consideră „cel mai de seamă pictor al nudului în plastica română contemporană”; în naturile moarte, relevă „spiritul de construcție, de sinteză, de creare a unei ordine noi, a unui echilibru armonios, întemeiat pe ritm și corespondență”; d-sa vede în Pallady „în primul rând un pictor de interior”, cu „rezonanțe lăuntrice”, cu „sunete în surdină”, cu „expresia aproape muzicală a armoniilor de colorare cu adâncă rezonanță lăuntrică”, și în peisajii, surprinde „aceeași discreție de șoaptă, aceeași surdină în tonuri, aceeași atmosferizare rafinată”. În concluzie, afirmă neapartența lui Pallady la o modalitate plastică națională și spiritualizarea sa. „Deshărat de subiect, de aspectul plastic, de materialitatea motivului, Pallady nu aparține vreunui loc, ci e un european a cărui operă are o valoare de circulație universală”.

Redactat anterior, textul d-lui K. H. Zambaccian ajunge la impresii similare, trecute prin focul unui temperament arzător și sensual.

Câte o definiție e remarcabilă prin variația cuprinderii și puterea de caracterizare, „Artistul se occupează în teme spirituale, în care materia abia mijeste, de aceea viziunea sa formală e mai puțin plastică și rămâne mai mult pe un plan decorativ cu predilecții pentru arabesc”. Sau: „Pallady e un visător, în cărui arta mai rasuna ecoul unor strămoși, cari se purificau în rugă și asceză, de aceea arta meșterului nu e sensuală, nudul pictat de el nu e voluptate sanguină și cărnosă, ci un prilej de arabesc, un element pictural, de aceea figurile lui Pallady nu exprimă viață și nici irenezii și morbidețe sau extaz”.

Expert plastic intuitiv, d. K. H. Zambaccian unește cunoașterea condițiilor tehnice, indicate de congruent, cu savurarea îndelungă a plăcerii. Iată în ce termeni lămurește intimismul discret și nuanțat al artistului: „Pallady răsfoarnă cupa plină și se răcoare cu picătura de pe buze ține fereastra închisă, ca să nu se risipească partumul, trage vâlul ca să capteze penumbra”.

Mărturia marelui colecționar e deosebit de prețioasă, deoarece reflectă familiaritatea de un sîert de veac cu opera admirată și artistul iubit.

N'aș fi încercat cu nici un preț să incalc domeniul de specialitate, care-și are în paginile acestei reviste un loc atât de important, dacă nu m'aș fi simțit, într'un fel, atras de un aspect al picturii lui Pallady (prelevat de altminteri cu competență, atât de d. Zambaccian, cât și de d. Jianu). Mă refer la corespondența invederată pe care o suggeră la marele nostru artist culoarea cu sunetul și cu mireasma, pe un plan de certă spiritualitate. Ca în criptografia baudelairiană amintită de amândoi exegeții:

„Les parfums, les couleurs et les sons se répondent”.

Imaterială, pictura lui Pallady are puterea de pătrundere insinuantă a semi-tonurilor muzicale învăluitoare și a aromelor eterate, stăruitoare în flacoanele golite de continutul lor; cromatica ei se simfonizează subtil, într'un grai de șoaptă, care vorbește suflitelor dolente, bolnave de morbul literar, în deosebi, altoit peste propriile neliniști.

Nu e semnificativ faptul că marelui artist nu i se găsește pecetea unor influențe plastice, cu același temei cu care se identifică în pictura lui, ecoul profund al lecturii lui Baudelaire și Mallarmé? De fapt, Pallady e înainte de orice expresia unei filiații literare. „Neurastenia „morbidezza”, înțuția „corespondențelor”, sunt baudelairiene. Spiritualismul artistic, setea de absolut, intransigența, sunt mallarmiste. Precizia uneori aspră a desenului, aminteste articulația robustă, clasică, a versului baudelairian. Nerostitul, muzicalul, precum și drama artistică, turburătoare, sunt mai curând ale originalului epigon baudelairian, care a fost Mallarmé

Pe aceste căi, Pallady e mai aproape decât oricare alt artist plastic român, de sensibilitatea scriitorilor dela noi, crescuți în cultul poeziei „pure”. Poet al visării, al neliniștii metafizice, al nesatisfacției realizărilor proprii, dintr'o nestinsă sete de absolut, Pallady are mai multă priză decât ceilalți meșteri ai penelului, asupra esteticienilor din literatura română, prin climatul spiritual de combustione interioară pe care l-a impus cu autoritate, prestigiu și nesfârșită seducție.

Pentru ferocearea și pătrunderea lor simpatetică, eseurile d-lor K. H. Zambaccian și Ionel Jianu vor găsi printre iubitorii de literatură frumoasă, o primire tot atât de caldă ca și între rândurile amatorilor de artă plastică.

CAMBRIDGE

de GR. T. POPA

Un american a sosit într'o vară la Cambridge, aducând cu el cușere mari, valize, lăzi, pline cu cărți, reviste, broșuri. S'a instalat într'un apartament, în tovărășia unei mașini de scris și a început să scrie. A început să scrie și a scris toată vara un studiu foarte lung și foarte specializat. O jumătate de zi el bătea la mașină, iar cealaltă jumătate se plimba și participa activ la evenimentele din jurul lui. Un prieten curios l-a întrebat de ce a venit el tocmai de la New-York cu tot materialul pregătit pentru a-și scrie studiul în Cambridge? Și el a răspuns că avea nevoie pentru asta de: atmosferă.

— Oricum, pe aici au mai scris și alții, răspundea el: au mai scris: Erasmus, Byron și Newton!

Excentricul american a enunțat totuși un mare ade-văr. Atmosfera în cazul acesta este un curent de tradiții,

de obișnuințe, de preocupări. Și cine intră într'un loc unde este o asemenea tradiție, se influențează fără voia lui de ea.

Cambridge-ul este un centru de mare tradiție culturală, în care plutește o atmosferă de învățătură, de educație, de promovare a gândirii umane. Orașul este mic (are cam 70.000 locuitori) și este un tipic oraș universitar, în care toată activitatea este centrată în jurul studenților. Universitatea este una din cele mai vechi din lume, prima clădire care a rămas până azi, fiind construită în 1284 (Peterhouse). Organizația universitară din Cambridge (ca și cea din Oxford, cu care rivalizează) este întemeiată pe sistemul colegiilor.

Ce este un colegiu? Este un internat, un cămin sau mai bine zis: un „pension”, în care studenții au locuință, hrană și educație. În Cambridge sunt 22 de colegii, din care două (recente) pentru fete. Cele mai multe sunt înființate între 1284 și 1600. Fiecare colegiu are un conducător numit „master”, „provost” sau „prezident”, după colegiu și un corp profesoral format din „fellow”-i. Toți au locuința în colegiu ca și studenții. Fellow-i au și rol de tutori, preparatori pentru examene. Toată partea educativă și socială a formării tinerilor este lăsată în sea-

ma colegiilor. Cum trebuie să se poarte cineva la masă, între colegi, față de lumea străină; cum trebuie să vorbească cu egalii, cu subalternii sau cu superiorii; cum trebuie să se epoleze, cum să discute, cum să se îmbrace, cum să concureze cu alții, toate acestea tânărul le învață, sub o strictă supraveghere, în colegiu. Educația fizică, conversația și utilizarea limbilor străine sunt opera colegiilor și tot a lor este și inițierea religioasă, împreună cu practicile ei. Viata în colegiu este viața unei mari familii, supusă unei autorități necontestate, plină de reguli și de obișnuințe. Odată pe zi colegienii iau masa cu toții împreună cu „Master”-ul, cu preotul colegiului („Dean”) și cu fellow-i. Aceștia au o masă aparte, în jurul căreia sunt așezate mesele studenților. Intrarea și esirea în sala de mese se face după o ordine anumită: master-ul, preotul și fellow-i; studenții trebuie să fie deja în sală înainte de intrarea corpului profesoral. Toți poartă o haină specială pe care o pun peste haina obișnuită, iar studenții poartă tunici pe care sunt cusute insignele colegiului. Și la începutul mesei ca și la sfârșitul ei preotul spune o rugăciune în latineste, pe care toată lumea o ascultă în picioare. A doua masă din zi studenții o pot lua în apartamentul lor, unde este servit fiecare deosebit. Fiecare student are 2 sau 3 camere (după cât este de bogat colegiul): o cameră de dormit, una de lucru și a treia (când este) de primit prietenii.

Trăind o astfel de viață comună, de care se leagă vele mai frumoase amintiri ale vieții, colegienii dobândesc un spirit de echipă, o putere de manifestare comună în amicitie și iertă, care le rămâne toată viața. Viata socială, solidaritatea în muncă și în aspirații nu au școală mai bună decât aceste colegii. Putem spune că spiritul de loialitate, rectitudinea și înălțimea de vedere caracteristice unui „gentleman” se formează și se întăresc în colegiu. Sportul deosebit, cu toate regulile sale modelatoare, este cultivat în permanentă în aceste școli de înaltă educație. Și apoi extraordinara putere a tradiției, aproape milenară, are o profundă influență în formarea tinerilor. În Analia nu există indiferență față de trecut și nici ușurătate în aprecierea istoriei. Acolo se știe mai bine decât oriunde că existența actuală este un rezultat istoric, care impune linii mari de orientare pentru viitor: și conștiința acestui adevăr este făurită an de an, mmi ales în aceste colegii, de tineri care se educă mai înainte de a se instrui.

Excentricul american, pomenit la începutul acestui articol, avea dreptate: atmosfera este esențială pentru orice activitate de intelect. Un mare număr de celebrități ale omenirii, nu numai ale Analiei, au trecut prin colegiile dela Cambridge. Aici a locuit și a scris marele umanist Erasmus, adus din Olanda la Queens' College. Dincolo au vietuit vestitii fizicieni Cavendish, Wollaston, Lord Kelvin, Maxwell, iar în timpul nostru Lord Rutherford. Poeti și scriitori ca Milton, Marlowe, Chaucer, Coleridge, Byron, Tennyson, Druden, Trenchard, Maraulay și Wordsworth au vietuit în Cambridge și s'au format în colegii. Medici și naturalisti ca W. Harvey (descoperitorul circulației sânelui), Glisson, Darwin (care a scris origina speciilor) și-au petrecut tinerețea acolo.

Economisti ca Malthus și Keynes; oameni politici ca R. Walpole, W. Pitt și O. Cromwell; uriași ca Isaac Newton au învățat regulile minții lor în Cambridge. Și aceștia sunt numai figurile cele mai proeminente, personalitățile care au contribuit la diriguirea prime-nală a spiritului uman. Pe lângă ei sunt sute de celebrități minore care au călcat pe iarba Cambridge-ului, și-au format arolo sufletul și mintea și au lăsat după dânsii o direcție, pe care voia s'o simtă și americanul venit din New-York și vrea s'o simtă oricine vrea necorect să ajungă în acest oras universitar.

Intrarea în Cambridge este de altminteri foarte amoroasă. Oricine vrea să studieze în Universitate, trebuie să dea mai întâi un examen de intrare într'un colegiu. Locurile sunt limitate și adesea sunt ocupate cu doi sau trei ani mai înainte. Primirea în colegiu, cu tot examenul dat, este condiționată de primirea în Universitate, unde se dă un nou examen pentru aptitudine. În caz când candidatul cade la acest examen nu-i mai folosește reușita în colegiu.

Cu toate acestea, în Cambridge nu studiază numai oameni bogați. O treime din studenți sunt bursieri și aceștia

(după ce au dat un al treilea concurs și cel mai greu) sunt primiți fără să plătească un ban și sunt ținuți exact în aceleași condiții cu ceilalți care plătesc. De fapt sunt foarte mulți copii din clasele sărace, care pe baza meritelor personale au fost primiți în colegiile acestea (în care s'ar părea că numai bogății pătrund) și care ajung apoi la cele mai mari distincții sociale sau științifice. Dau ca exemplu pe cei trei laureați cu premiul Nobel pentru medicină și fiziologie, care sunt în viață: Sir Ch. Sherrington, Sir Henry Dale și A. V. Hill. Toți aceștia, glorie științifice actuale, au fost oameni săraci și au studiat la Cambridge, ca școlari ai celui mai luxos colegiu: Trinity. Unul din ei, A. V. Hill, a fost chiar trimis în parlament ca membru al Universității din Cambridge. Această Universitate are doi asemenea deputați în Camera Comunelor.

Pe lângă colegienii s'au mai admis în timpul din urmă și studenți necolegiați, care nu erau obligați să stea într'un colegiu. Treptat, treptat aceștia s'au organizat totuși după regulile colegiului; au un sediu comun și de fapt ea și cum ar fi înființat un nou colegiu, numit: Fitz William House.

Disciplina colegiilor este foarte serioasă. Studenții sunt supuși la tot felul de reguli (urme ale unei lungi tradiții) care nouă ne par stranii. Asa de pildă ei nu pot ieși și stradă fără să aibă insignele colegiului pe tunica lor și fără să pue pe ei un fel de scurtă pelerină cu mâneci largi. Nu au voie să iasă din colegiu după ora 10 seara, afară de cazuri speciale. Nu pot să aibă purtări care să se abată dela un anumit ton universitar. Nu pot lipsi nemiștat dela programele Universității și nici ale colegiilor. Pentru supravegherea studenților este o poliție specială formată din „Proctori”, care ies noaptea pe străzi, intră prin localuri și controlează buna ordine academică.

Viata universitară este însoțită de numeroase solemnități, adesea pompoase, la care sunt obligați să participe toți membrii. Numeroase întreceri, contestări și lupte intercolegiale sau interuniversitare au loc la anumite date și în anumite locuri, unele din ele (cum ar fi de pildă întrecerea de canotaj între Oxford și Cambridge) fiind adevărate evenimente naționale, la care participă toată Anglia.

Universitatea propriu zisă este o emanație a colegiilor având totuși o existență proprie. Clădirile Universității sunt altele decât cele ale colegiilor și mai toate sunt făcute din donații particulare, la care uneori se asociază ajutorul statului.

Dotarea Universității din Cambridge este extraordinară. Merită să ommintim laboratorul de fizică experimentală (Cavendish) în care lucrează în permanentă 150 de cercetători, în afara studenților. La fel putem să atragem atenția specială asupra bibliotecii centrale în carei clădire a fost făcută recent dintr'o donație a fundăției Rockefeller și care are un milion jumătate de volume. Dar toate laboratoarele și toate instituțiile științifice au clădiri minunate și biblioteci speciale în care cercetătorul poate găsi tot ce-i trebuie pentru o muncă utilă. Asa sunt institutele de chimie, fiziologie, geologie, anatomie și antropologie, farmacologie, zoologie, mineralogie, botanică, parazitologie, geografie, arheologie și etnografie, patologie, biochimie, etc. Deosebit de frumoase sunt: școala pentru studiul dreptului (Law school); școala de arte frumoase (Arts school); școala de inginerie (Engineering school) și muzeul Fitz William (cu bogate colecții de pictură și sculptură).

Organizația generală a Universității este diferită de cea a universităților noastre. Ea are 20 de facultăți așezate în 4 grupe. În prima grupă sunt facultățile de studii clasice; de teologie, de limba engleză; de arte frumoase; limbi moderne și medievale; muzică și limbi orientale. În grupa a doua sunt facultățile de economie și politică; istorie; drept; științe morale. În a treia grupă: facultățile de inginerie, geografie și geologie; matematică; fizică și chimie. În a patra grupă: facultățile de agricultură, arheologie și antropologie, biologie „A”, biologie „B” și medicină. Astfel întelesul de facultate este mai restrâns decât la noi, iar cel de disciplină științifică este mai larg.

Numărul de studenți este mic și aproape fix: cam 5.000 în total.

Pentru medicină studiul clinic nu se face în Cam-

bridge, ci în Londra ori ațurea (Edinburg, Glasgow sau Dublin), iar pentru politehnică practică se face în întreprinderi, mine și industrii.

Gradele care se dau sunt: 1. Bachelor of Arts (bachelorat) care se dă în urma unui examen, după trei ani de studii.

2. Master of Arts (un fel de licență), titlu care se dă după un an de la bachelorat, fără examen, numai după aprecierea lucrului și

3. Doctor în diferite științe. Acest titlu se dă foarte greu după lucrări publicate și după 10 ani de la gradul de bachelorat sau Master.

Universitatea mai are și alte însărcinări. Ea este una din autoritățile cu care se dau examenele zise locale ale diferitelor școli din toată Anglia. În 1933 de pildă au dat examene sub egida Cambridge-ului peste 28.000 de candidați. Apoi mai există și o extensiune universitară, care organizează cursuri și conferințe în toată Anglia. Aceeași extensiune are și un curs preparator (tutorial) precum și cursuri de vară.

Firește, nu pot da aici o idee completă, într'un spațiu atât de scurt, despre ce este și ce înseamnă Cambridge-ul

pentru englezi. Așa o schiță vulgară vi s'a prezentat aici și încă o schiță moartă, căci tocmai ce este mai caracteristic și mai fin nu se poate reda. Viața și natura din Cambridge trebuie trăite și văzute pentru a simți tot ce este de simțit în legătură cu acest mare centru de cultură.

Verdețea aceea unică, casele acoperite cu iederă, grădinile îngrijite deosebit, podurile de peste Cam și structura arhitectonică a colegiilor și a cepellelor (între care se distinge capela Sft. Gheorghe) nu pot fi reprezentate printr'o simplă descripție. Dar, mai ales liniștea potrivită studiului lipsa de febrilitate și agitație din centrele mari moderne, răgazul și lipsa de grijă pentru cei ce se formează, constituiesc cea mai mare binefacere pentru un spirit mediativ.

Acestea toate formează „atmosfera”, atmosferă în care și trecutul și prezentul se întrec în a prezenta tinerilor exemple minunate care pot să le sugereze un gen de viață spirituală și socială de cea mai înaltă valoare. Dacă Anglia a ajuns la nivelul la care se ține de mai multe secole și care este un ideal de civilizație, asta o datorește în primul rând colegiilor din Oxford și Cambridge în care s'au format mai toți acei care au avut un rol de vâpătenie în conducerea ei spirituală, politică și economică.

Încă un cuvânt despre N. CARTOJAN

de N. CONDEESCU

III

Un savant care iubea atât de pasionat specialitatea sa nu se putea stinge decât în plină activitate, chiar dacă soarta i-ar mai fi dăruit câteva decenii de viață. Ținea, mai presus de orice, să-și termine Istoria literaturii vechi, fiindcă, zicea el, un profesor universitar, în afară de lucrări inaccesibile marelui public, trebuie să lase măcar o carte-testament care să fie oglinda tuturor contribuțiilor sale în domeniul de care s'a ocupat la catedră și, totodată, un instrument de cultură generală, pus la punct cu cele din urmă teorii și descoperiri. Din fericire, această operă ce răspunde întru totul dublei concepții de care vorbii va putea apare întregă: volumului III i-se fac ultimele corecturi de către un eminent cospecialist format de el, iar cel de al IV-lea — epoca Fanarioților — va fi, desigur, reconstituit și el, după cursuri litografiate, prin munca celor mai buni continuatori ai înfăptuirilor sale. Păcat însă că n'a ajuns să închege și versiunea franceză a acestei lucrări de încoronare a unei vieți sau măcar să schițeze monografia despre Dimitrie Cantemir la care a reflectat toată vara trecută. I-a recitat atunci operele și o bună parte din studiile moderne ce i-s'au consacrat. Câteva din cele mai cu autoritate îl nemulțumeau totuși prin insuficiența informațiilor asupra formării intelectuale a viitorului domn moldovean. Simțea că mediul levantin din Istanbul i-a transmis mult mai multe adieri occidentale decât se bănuiește și se interesa de stilul prețios francez din sec. XVII în care vedem unul din modelele încălțirilor cantemirești.

Toți foștii elevi și studenți ai lui Cartojan vorbesc cu emoție de puterea de sugestie cu care acest om inspira dragoste față de materia socotită aridă a specialității lui. O făcea iubită fiindcă el însuși fi era rob. Cred că nimeni, nici chiar N. Iorga, nu a arătat față de cultura noastră veche o înțelegere mai plină de simpatie decât el. Calmul lui obișnuit se transforma în revoltă clocotitoare când vreun istoric al literaturii noastre moderne își înălța domeniul propriu în paguba epocii precedente sau când vreun proiect de reformă a învățământului secundar bagateliza cronicarii, predosloviile și apocrifele religioase. Nu înceta atunci să repete că cel ce disprețuiește aceste titluri de veche nobleță spirituală a neamului dovedește crasa lui ignoranță. Și îndată înșira fără efort câteva din perlele de antologie ale scrierilor de acum două, trei sute de ani, narațiuni fermecătoare sau cuvinte înțelepte, absente din toate manualele noastre: o pildă din Floarea Darurilor, un episod din Neculce sau

vreo anecdotă din prea puțin cititul Cantemir. Iubirea lui față de literatura veche se învedera mai ales la cursuri: omul acesta distrat, care căuta laborios cuvintele când îți relata o întâmplare oarecare de pe stradă, devenea la catedră un orator captivant. Nu-i rămânea atunci nimic din glasul stins și din vocabularul aproximativ al conversațiilor lui despre banalități ce nu-l interesau. Clar, răspicat, cu rostire caldă, cu termeni aleși proprii și variați, cu metafore luminoase, însuflețit într'adevăr de o flacără lăuntrică, Cartojan vorbea în amfiteatre fără a-și arunca ochii pe note și depăna convins și armonios fie viața sbuciumată a lui Miron Costin, fie apostolatul de făclieri al călugărilor din vechime, fie minunățiile din Archirie și Anadan sau Varlaam și Ioasaf. Acela era adevăratul Cartojan, albatrosul ce domina cu aripi uriașe un ocean de știință, nu omulețul timid, albatros doborât pe punte de corabie, care pentru nimic în lume n'ar fi zis, într'un vulgar tramvai, vecinului certăreț, tradiționalul și românescul „știi D-ta cine sunt eu?”

Cred că taina influenței lui universitare constă în electrizarea prin viziunea netedă ce avea despre realitățile omenești de dincolo de documentul searbăd și rece, dornic însă de o interpretare inteligentă. Nimeni n'a văzut și n'a zăgrăvit mai plastic decât el pe călugării dela Neamțu și Bistrița, aplecați asupra chenarelor înflorite de pe evangheliile manuscrise, pe Popa Ion din Sâmpetru, pe Popa Grigore din Măhaciu, copiind la lumânare codicele lor, și nimeni n'a simțit mai intens cum Alexandria, Legenda Sfântului Sisoie și Psaltirea lui Dosoftei se topeau încet, încet, în folclorul țărănilor noștri, pe cât de cucernici, pe atât de lacomi de miraculos. Nu este deci de mirare că unii dintre studenții lui scriu astăzi vieți romanțate de figuri de cărturari de acum trei veacuri sau cântă în sonete domnițe bălaie „cu păr cărligătel”.

Spre a simți și reda universitar poezia trecutului, este nevoie nu numai de sensibilitate și talent, ci și de un orizont intelectual larg spre a putea compara, înțelege și evita interpretări anacronice. Acest orizont Cartojan îl avea, deși nu făcea paradă de el și cu tot răgazul lui absorbit în întregime de cursuri și lucrări de strictă specialitate. Citise variat, mai cu seamă în tinerețe, când ca student al lui Maiorescu prinsese gust de filosofie. Am văzut, printre hârtiile lui, o lucrare de seminar de prin 1902—3 despre Schopenhauer, adnotată și elogiată de Maiorescu care o distinsese cu bilă albă. Din anii de liceu, petrecuți ca bursier la Sf. Sava, datează și întinsele lui lecturi literare. Devorase zeci de scriitori francezi încă din clasa IV-a, dar nu păstrase nostalgia niciunui din-

tre ei. Mai târziu, cercetările în jurul lui Kogălniceanu l-au silit să se intereseze de Spania dela 1840, de Franța lui Ludovic-Filip și de Prusia din ajunul Zollverein-ului. Nu era totuși omul refugiuilor în roman, poezie sau istorie pentru a se odihni de chirilice. Tot ce citea era în legătură cu cercetările lui. Primea un număr prodigios de cărți și reviste dar nu le acorda decât o atenție distrată. Tot în vederea unei mai ample documentări, și-a asimilat și noi limbi străine, în afară de cele prinse în liceu; astfel, după italiană, se aplica stăruitor la greaca nouă.

Literatură propriu zisă n'a produs. Nu știu să fi făcut versuri, dar am auzit de schița unui roman epistolar din tinerețe.

*

Din anii de profesorat liceal, la Mănăstirea Dealu, la Giurgiu, la Seminarul Central din București și la cel Pedagogic unde a predat chiar după ce devenise universitar titular. Cartoian păstrase nu numai convingerea despre rolul covârșitor al acestui ciclu de învățământ, dar și dragostea lecțiilor elementare de limba română. Eu l-am avut profesor numai câteva luni, în 1917, când liceul Lazăr din București funcționa în localul liceului Cantemir. Mi-a rămas neștearsă de atunci amintirea explicării unui basm de Ispirescu, în clasa II-a. Simplu, pe înțelesul minților de 12 ani, îi disocia momentele și elementele, ca apoi, prin întrebări meșteșugite să ne facă a simți deosebirea dintre miraculos și uman.

În sfertul de veac cât a funcționat la Facultatea de litere ca asistent, docent, conferențiar și profesor, a fost providența studenților. Le-a ascultat todeauna păsurile, gata de îndrumări și ajutorări. Nici gând să fie distant cu ei. Iși stima colegii și venera pe cei mai valoroși dintre vârstnici. Arăta un respect deosebit lui D. Russo, după a cărui schimmicie științifică a căutat, par'că, să se modeleze. Era atât de lipsit de morgă încât nu se revolta cătuși de puțin când oameni mai tineri, foste sau viitoare excelențe, îi spuneau „Cartoian“ cu ifose de protecție, după ce zece ani mai înainte îl salutaseră respectuos cu „Domnule...“ Mulțumită și acestei amabilități a făcut școală mai temeinică decât alții și lasă, pe lângă volumele publicației *Cercetări Literare*, zeci de profesori secundari crescuți în cultul literaturii vechi, hotărâți să scormonească provinciile în căutare de manuscrise încă necunoscute.

Respectul lui Cartoian față de marii săi înaintași dela Facultate sporea când aceștia erau academicienii. Pentru el, Academia Română, slujită cu râvnă ca funcționar, era o instituție vie, cu rol social și cultural activ. A simțit deci o deosebită satisfacție când a fost chemat în sânul ei. Iși pregătise cu grijă discursul de recepție cu elogiile lui Ovid Densusianu și Nicolae Drăganu și-l depusese la secretariat în vederea sesiunii din Mai. A fost deci o clipă de și mai adâncă durere când, la funeralii, d. C. Rădulescu-Motru a amintit de acest discurs nerostit și de însărcinarea ce primise dânu de a-i răspunde.

Politică, N. Cartoian nu făcuse niciodată serios, și direcția generală a învățământului superior, deținută de el câteva luni, nu este deloc în legătură cu vreo adeziune de acest soi. În tinerețe, înclina spre naționalismul lui Iorga; pe la 1930, a schițat vag gestul de a organiza partidul d-lui Gh. Brătianu în Vlașca. Gest de o zi, fără urmări. După cum n'avea gust pentru administrație, nu simțea atracție nici spre politica militantă. N'am bănuț să-și fi alcătuit vreodată un sistem coerent, rigid, de gândire politico-socială. Nu însemnează însă că disprețuia să ia atitudini sau că nu trăda afinități. Bun Român și francofil sincer, a arătat repulsie față de diotatură și de afilierea acesteia la aventura germană. Dictatul dela Viena și lipsa de curaj a ministrului de externe ce, după o sincopă, a sfârșit prin a-l semna, l-au indignat și îndurerat. De atunci datează apropierea lui de d. Iuliu Maniu, simbol al Transilvaniei sfărțecate; la un 1 Decembrie îndoliat, i-a dăruit *Literatura veche* cu o inimoasă dedicație și a primit o mulțumire profetică. Tot atunci a făcut Cartoian un act de curaj, remarcat de bună seamă de ascultătorii lui radiofonici. Invitat acum patru ani să vorbească la microfon despre Mihail Kogălniceanu, a insistat înadins despre atitudinea marelui bărbat de stat la Congresul din

Berlin. „El n'a leșinat“, spunea Cartoian textual, ci a apărut cu energie interesele noastre în fața unui for internațional.

O altă prietenie ilustră a lui Cartoian din ultima vreme este cea a d-lui Mihail Sadoveanu. S'au apropiat, firește, prin cărți. Romanele puternicului nostru prozator erau cam singurele ce le mai citea. La rându-i, d. Sadoveanu culegea din cărțile lui atmosferă de românism vechiu și îndrumări spre izvoarele de înțelepciune orientală. Ultima vară i-a apropiat și mai mult. Îi văd ca ieri, unul înalt, spătos, masiv, altul scund și subțirel, mergând agale alături pe coclaurile Pucioasei, vorbindu-și puțin, dar înțelegându-se de minune, uniți prin bucuria comună de a gusta deliciale unei dimineți însoțite. Să fi lăsat dispărutului, aceste plimbări, o amintire atât de trainică încât să vadă în tovarășul de atunci singura ființă, afară de familie, dela care se impunea să-și ia ziua bună în ajunul călătoriei celei mari? Fapt este că pe patul de suferință, cu puțin înainte de a se stinge, a cerut să-i vină Sadoveanu la căpătâi. Și-a exprimat însă această dorință la o oră atât de târzie încât n'a putut fi satisfăcut.

*

Dacă este adevărat că nu murim definitiv, cum ne asigură poetul, decât atunci când s'au stins toți cei ce ne-au cunoscut și prețuit, amintirea lui Cartoian mai are încă viață lungă, fiindcă toți cei ce l-au ascultat sau consultat îi păstrează iubirea și respectul lor. Părți din opera lui s'ar putea să îmbătrânească — este doar soarta tuturor scrierilor științifice —, dar îndrăgostiții de frumos cari îi vor mai citi cărțile de bază se vor contamina de focul sacru, mereu viu, din paginile lor și vor murmura: „Omul acesta a făurit aur din bulgări de pământ fiindcă a iubit acel pământ și a posedat o alchimie proprie a transformărilor magice“.

Se 'nfrățesc destinele

Plânsul anilor prin ploii
aduce zorile 'napoi.

Găleți scurse prin canale,
sunt pomeni lăsate 'n valuri.

Bătrânul mort rămas în drum,
scară-și face printre fum.

Mai așteaptă surugiu,
să bată cuele 'n sicriu!

Suferii înaltă rugă,
necuratu-o ia la fugă.

Doar fata biciuită 'n ploii,
privește a stelelor convoiu.

Se sdrențuese giulgii pe cranii,
ard pe buze vechi eazanii.

Veacul purcede răsaduri,
curg râuri pe alte vaduri.

Corbii ciugulesc în lună,
flutură pe vis cunună.

Se 'nfrățese destine noui,
pe hotarul plâns de ploii.

ION TH. ILEA

DE VORBĂ

de CAMIL BALTAZAR

„...Adăugând pagini peste pagini în marginea unei literaturi pe care dacă am năzuit întotdeauna s'o înțelegem, și mai drept este că totdeauna am iubit-o”.

Acest motto s'ar putea așeza pe întregă producție a scriitorului Perpersicius întrucât la baza exercițiului său critic a stat întotdeauna dragostea. Nu cunosc altul care să fi reușit mai bine ca Perpersicius să rămăne un ager și obiectiv criticar, comprehensiv la toate fenomenele și curentele literare și înțelegându-le pe toate cu egală dragoste: Invinuit adesea că înțelegerea lui acuză o linie de bunătate subiectivă, criticul de atâtea ori mușcător fără să fie veninos, a răspuns astei acuzații — ce nu putea veni decât dela un cetitor neatent, — cu scrisul lui în care e foarte clar vizibilă demarcația între complezența convențională și săgeata ce ucide sau laudă ce consacră.

A fost invinuit de bunătate mai ales pentru că aducea în personalitatea sa etică și în moravurile-i critice o ținută de o nobleță pe care critica românească nu a mai cunoscut-o până la dânsul; nobleță uneori, altă dată generozitate, — necesară într-o epocă de formație, cum se găsește literatura noastră, în care criticului îi revine un rol pozitiv și nu unul negativ. Imperativ pe care l-a mai înțeles tot atât de bine numai E. Lovinescu.

Unind acest spirit pozitiv cu o probitate rar întâlnită, Perpersicius și-a completat activitatea cu o continuitate care, prin unitatea ei capătă un prestigiu de comandament critic.

Dacă la aceste însușiri mai adăugăm un stil ce beneficiază de o continuitate și caldă inspirație, păstrând tot timpul o prospețime florală, — stil captiv și doct interpretări sau trimeteri la texte și lecturi, cu nu știu ce grație livrescă dar atât de naturală, cu o umoare personală — am dat numai o parte din profilul personalității critice, poetului și editorului. Am lăsat înadins la urmă pe editor, activitatea lui fiind dintre acelea care cinstesc cultura unui popor, învederând stadiul înaintat al acestei culturi, sau cu expresia mai proprie a lui Perpersicius: seriozitatea acestei culturi.

Printre criticii care depășindu-și leșul subiectiv, au scris răspicat elogiul cuvânt marelui întreprinderi a editorului Ediției de opere Eminescu, se afla și d. Vladimír Streinu, ce a publicat aceste prețioase rânduri, prețioase când vin dela un ins foarte sgârcit cu elogiile: „Nimeni nu poate întuneca fericirea culturii românești de a fi dobândit volumul dintâi al

unei asemenea lucrări care ar cinsti orice cultură apuseană. — Ediția Eminescu întocmită de Perpersicius este așa dar evenimentul cultural cel mai de seamă al cercetărilor noastre literare din ultimul timp. Și, se poate bănuși că situația va rămăne aceeași pentru un bun număr de ani chiar după încheierea marelui lucrări abia începute”.

Dar ceea ce nu s'a relevat îndeajuns este măreția întreprinderii și sacrificiul liber consimțit care a prezidat-o. Prețul modestia implicată în afirmația d-lui Perpersicius că ideea întocmirii ediției aparține editorului Ciornei, dar asta nu mă împiedică să desvălui că la temelie lucrării stă, pe lângă uitarea de sine și o jertfă voluntară, ce e în linia temperamentală firească a acestui nobil scutier și editor: e măreție în faptul de a fi depășit vitregele condiții exterioare ce se interpuneau realizării monumentalei ediții și de a fi renunțat totodată la creațiile proprii, pentru a te pune benevol în slujba reconstituirii manuscriselor eminesciene.

Editor pios al lui Iacobescu și Mateiu Ion Caragiale, Perpersicius vrea să atenueze frumusețea întreprinderii sale, strecurând că nici pe Eminescu nu l-ar fi interesat lucrarea aceasta. La care răspundem că până și Eminescu și-ar fi schimbat opinia sa despre critici dacă ar fi cunoscut evlavia cu care acest trudnic cetitor și restaurator de texte, îi umbli prin operă.

Și fiindcă veni vorba de Eminescu, păstrând proporțiile, socot că autorul „Luceafărului”, aflând de condițiile în care au fost realizate primele 3 volume din monumentul viu al operei sale, ar fi simțit cât de actuală este pătimirea lui de acum 50 de ani și s'ar fi cutremurat!

Căci se cuvine roștit cu răspicare: o lucrare de atari proporții și grandoare trebuia înfăptuită în condițiuni de lesniciune, ușurință și — uoae bună, nu cu inimă rea. Ca unul ce am participat la gestația, travaliul și chinul edificării — de unul singur a acestei mărețe opere, mă văd în situația să descopăr adevăruri crude, înregistrând fapte reale și hăde în goliciunea și cruzimea lor: Combatant în războiul nostru de întregire și mutilat în luptele de atunci, — Perpersicius a dat sânge odată pentru țară, și avea să dea a doua oară și să fie încă odată mutilat în suflatul și actul creației sale de timpurile mîini caracostiene — dând de astă dată fiere sub avalanșa stavilelor și meschinilor șicane ce se puneau în calea trudei sale generoase:

Licențiat — în timpul nobilului travaliu, din funcția ce deținea la Fundație, s'a întâmplat să fie scos și dela Radiodifuziune. S'a nimerit ca la numărul potrivit al silnicilor exterioare să se adauge și factorul boală, o boală crâncenă, anihilatoare. Dar partea dureroasă, trivială aș zice, a fost că toate acestea se întâmplau unui exemplar ales de umanitate cu spirit militant de cetățean, de cetățean activ și săritor pentru semenul său, așa cum a fost memorabilă sa intervenție publică în favoarea lui F. Aderca, atunci când acesta a fost scos dela ministerul Muncii.

Oricare altul ar fi dezarmat, dezertat: dar croit din ștofa autenticilor și tenacilor eroi pe care nu-i dă decât arareori țara românească — Perpersicius pentru a doua oară combatant — de astă dată cu sineși și cu dușmanii recrutați dinlăuntrul propriei sale țări, — a arcuit zămbetul și simțul lui de umor deasupra slujeniilor și adversităților din jur...

Iată de ce dorindu-i să i se împlinească dezideratul inserat în prefața vol. III din Opere ca „toți cei îndreptății să promoveze o hotărîre, patroni și cetitori, vor fi ajuns la concluzia că prezentarea operei integrale a lui Eminescu, se cade să fie asimilată lucrărilor de utilitate culturală, ba chiar națională”, îi dorim totodată ca să poată scoate celelalte 11 volume în cei 5 ani prevăzuși, — spre a se putea întoarce la creațiile sale originale, dându-ne acel roman despre care însuși mărturisește că trebuie să fie și actul de justificare socială al scriitorului, martor și actor al unui crâmpieiu de istorie contemporană”

Folosind fericita formulă a lui Perpersicius vom spune că e caracterizează și opera sa, ce are un vădit accent social ca și activitatea sa de cetățean în slujba apropiului și atunci se va înțelege de ce aștențăm dela d-sa romanul în care să poată da, nestânjenit, tot ce a adunat, comprimat și s'a stratificat în cele trei decade din urmă din sbuciumata sa viață — și ceea ce discretie, — ce fine tot de o nobleță structurală, a ezitat să înfățișeze publicului, atât de dornic să cunoască și pe creatorul ce întregeste pe critic.

debuturilor, ale mele și ale altora, și în memoria lor am scris, cu 20 de ani în urmă, și tot în coloanele acestei reviste, în care stăm acum de vorbă, un cursiv, pe care l-am adunat în volumul „Dicționar divers”. Poartă titlul: „Poșta Redacției”. A urmat debutul dela „Letopiseți”, cel dela „Românul” din Arad, unde se afla regretatul meu prieten Vasile Savel, dela „Spre ziua”, în compania camaradului meu de literă F. Aderca, dela „Cuvântul Liber”, dela „Mișcarea Literară”, dela „Cuvântul” dintâiu, al libertății de opinii, dela „Revista Fundațiilor Regale”, unde, la invitația d-lui Al. Rosetti, am inițiat un „Jurnal de lector” ș. a. m. d.

2) Ce v'a îndemnat să vă luați misiunea întocmirii ediției monumentale Eminescu. Cum v'a venit gândul?

— Imi place, scumpe Camil Baltazar, prestața termenilor ce folosești dar, din nefericire, ea nu are ce căuta aici. Căci „gândul” despre care întrebă nu mi aparține iar a vorbi de „misiune” după apariția a 3 din cele 14 volume câte s'ar cuveni publicate, și nu văd cum, mi se pare, de o exagerată prezumție. Ai cunoscut, desigur, pe editorul Ciornei și impulsul pe care s'a străduit să-l dea literaturii originale, cu 15—20 de ani în urmă. Chemat într-o zi din vara anului 1933 la dânsul, am luat cunoștință de unele din procețele lui editoriale. Voia să publice pe cîșici în tipăriți comode și integrale. Pentru Eminescu, modelul era gata ales: ediția A. C. Cuza dela 1914, cu formatul acela mare și cu textul pe două coloane. Ne aflăm în plină vogă — Eminescu. Ibrăileanu

— Cum ați început?
— Cum se începea, de obicei, pe vremea aceea, cu 30 de ani în urmă, când mai erai și provincial: la Poșta Redacției. „Perp. Brăila, Imi pare că meriți mai mult de două rânduri. La revedere în numărul viitor” imi răspundea, cu puțin înainte de Crăciunul anului 1915, strălucitorul și generosul scriitor, părintele Gala Galaction, codirector, de nu mă'nșel, cu d. Tudor Arghezi, al revistei „Cronica”. Și zarul a fost decisiv. Căci nu numai am scris de atunci înainte, dar nici n'am uitat clipa aceea sărbătorească, în care, ferit de ochii indiscreți ai camarazilor, spintecam, într'un colț de cafeana, paginile înfrigurate ale revistei ce-mi aducea așteptatul mesaj. De atunci, păstrez o nealterată dragoste foștilor directori ai „Croniceii”, cărora, abia întors din Moldova refugiului, le dedicam poeme de războiu, de atunci am rămas cu săbiciunea

U PERPESCIUS

BALTAZAR

și continua studiile din „Viața Românească”, și mai ales cele referitoare la „postume” și „ediții”, el însuși tipărise la Ciornei o ediție a poeziilor lui Eminescu și se părea angajat în editia critică, pe care Constantin Botez o pregătea la „Cultura Națională”, d-l G. Călinescu începuse deshumarea atâtor inedite din manuscrisele neexplorate iar semicentenariu morții poetului, până la care mai erau șase ani încheiați, stimulă toate ambițiile și, desigur, toate poftele negustorești. Într-un an, cel mult doi, noua ediție proiectată trebuia să vadă lumina tiparului. Așa de mult credea și dorea aceasta, încât toată înlesnirea financiară a editorului nu trecea de patru, pânăla urmă cinci luni, asistate cu câte zece mii lei pe lună, pe care avea să mi-i scadă din drepturile de autor și din cari trebuia să-mi plătesc suplinitorul la catedră, să suport întâile cheltuieli de material, fișe, repertorii, mașină de scris etc. Nu era nevoie de prea multă inteligență, și nici de scrupule exagerate, ca să întrevăd prăpastia la care mă angajam. Am început să argumentez, să aduc pilde dela noi și de aiurea, doar ou obține un termen mai puțin rigid, o dată mai îndepărtată. Dar editorul cunoștea și alte cântece de sirenă și cum urmam să mă împotrivesc, a dat drumul și celui din urmă, cel mai ispitor dintre toate. Dacă promiteam să-i dau, cât mai repede cu putință, ediția răvnită, el îmi dăruia o casă, în care aș fi putut intra de îndată. Ei bine, scumpe Camil Baltazar, n'ai să crezi și totuși am făcut cea mai mare prostie din viața mea: n'am primit târgul. Astăzi aș fi fost proprietar iar îneleganța mea editorială ar fi avut tot timpul să se prescrie în avalanșa excocheriilor, de tot soiul, prin care ne strecurăm de doisprezece ani încoace. A rămas să încep din toamnă, cu titlu de experiență, ei convins că lucrul e simplu, mai ales că-mi pune la dispoziție și câteva file ale nu știu cărui simbriaz de al său, ce trecuse pe la manuscrise (și nu glumea spunând-o), eu, încredințat că dreptatea e de partea mea și că până la urmă voi dezarma negustorul din editor, silindu-l să adere și să subscrie la proiectul unei ediții integrale, cinstite, întemeiată pe cunoașterea intimă a manuscriselor, indiferentă deci la trecerea anilor și necondiționată de numărul lor. Că săvârșeam cel puțin o imprudență, oricine înțelege, dar că trebuia să mă asvârl în vâltoarea aceasta, iată ce are nevoie de oarecari precizuni. De mai bine de zece ani trudeam, pentru simpla existență, cam 30 de ore pe săptămână la două școli, făceam gazetărie zilnică, țineam un foileton săptămânal la „Cuvântul” și încă unul la Radio și perspectiva unui concediu, cât de mic, dela școală, avea de ce să mă ispitească. Lucrul de bibliotecă își are farmecele lui incomparabile iar manuscrisele eminesciene îmi comunicaseră emoții puternice, încă din vremea studenției, când regretatul Mihalache Dragomirescu, profesorul nostru de literatură ne trimitea să-i transcriem caete întregi, în vederea unei proiectate ediții, pe care n'a terminat-o nici odată. Și edevărul este că am petrecut doi sau trei ani din cei mai frumoși în vechiul local al bibliotecii academice, atât de patriarhal, atât de comod și atât de călduros mai cu seamă. Primul an trecu în inițierea de rigoare, în redactarea și cartarea fișelor, în adunecarea unui sistem, cât mai apropiat și mai conform cu spiritul și vastitatea materialelor manuscrise. La câteva luni de lucru, către sfârșitul toamnei 1933, apărea și ediția Botez, al cărei exemplu îmi fu de netăgăduit folos, prin toată acea experiență negativă, pentru care chetuise ani din cei mai buni, fără ca rezultatele să compenseze truda. Nu se împlinise încă anul de când lucram și editorul meu se risipea în interviuri și în bătăi de clopot pentru iminenta și, desigur, extraordinara noastră ediție, integrală. Atunci am intervenit în nu mai știu ce publicație, atenuând entuziasmul și așteptările și lăsând să se înțeleagă de unde provine eroarea: editorul meu crezuse tot timpul că *integral* înseamnă și *urgent*. Din minutul acela mi-am văzut de lucru netulburat și oarecum deslegat de obligațiile editoriale. Începusem să mă gândesc la restituirea celor 50 de mii de lei acotați, convins că ediția, așa cum se întrezărea, era de domeniul himerelor. Ce editor ar fi fost dispus să aștepte atâția ani și după aceea să investească atâta bănet într-o întreprindere, atât de exigentă? Dar minunea pândea. În 1937 eram numit consilier literar la Fundația regală pentru literatură și artă, unde patrona o înaltă conștiință culturală, asistată de cel mai desăvârșit animator al tiparului, profesorul Al. Rosetti, al cărui colaborator am avut fericirea să fiu și dela care a plecat și sugestia transferării vechiului proiect al ediției. Odată despăgubit primul editor, am urmat lucrul nu numai cu sporite

puteri dar și cu bucuria perspectivelor realizabile. Semicentenarul din 1939 grăbea și cu toate că noul local al bibliotecii și manuscriselor, cu frigiderul lui de sticlă și fier, stânjenea entuziasmul favorizând reumatismele, făcurăm toate diligențele și la mijlocul lui Iunie, exact la timpul festivităților, eram, editor, editură și ediție, prezenți în vitrină. Ce a urmat după aceea interesează mai puțin. Să nu nesocotim, totuși, a semnala că mai bine de jumătate din răstimpul celor 5 ani, câți s'au scurs dela declararea războiului, din toamna lui 1939, manuscrisele au fost când zăvorite și când evacuate. Timpul pierdut ar putea fi recuperat, mai cu seamă acum când ne apropiem de golful liniștit al Păcii, dar pentru aceasta lipsește, mai puțin entuziasmul, cât inițiativa. Din parte-mi, am spus tot ce trebuia în prefața volumului al III-lea, redactată acum aproape un an, în ajunul întâiului bombardament al Capitalei. E rândul celeilalte părți. De altminteri, dacă m'ai întreba între patru ochi și dacă m'aș decide să fiu sincer, și-aș spune că Eminescu nu are nimic de câștigat și nici de pierdut de pe urma acestei și altor, oricâte și de oricâte feluri, ediții. Intreruperea însă unui proiect, care ar fi putut fi dus până la termenul lui din urmă, e semnul neseriozității unei culturi, atât și nimic mai mult. Iată, scumpe Camil Baltazar, două trei detalii dintr-un istoric, cu mult mai tenebros, pe cari m'am hotărât să și le destănuiesc numai în nădejdea că te vei tămădui de meteahna solemnelor cuvinte și cari, să fim drepti, nu interesează pe nimeni. Aproape că nici pe mine.

3) — *Ca unul ce ați suferit și fizic și psihic, fiind lovit și în pâine, de efectele vechiului regim — ce aveți de spus de ramificațiile influențelor sale pe tărîmul cultural și la Fundația Regele Mihai?*

— Vechiul regim a debutat la Fundație cu numirea profesorului D. Caracostea, care în scurt timp a izbutit să realizeze o epurație exemplară, de care ar putea fi gelosi executorii de astăzi ai epurațiilor. Admonestați, întâiu în Revista Fundațiilor Regale, eram după aceea isgoniți din slujbe și atribuți și cată să recunosc că măsura noului director nu m'a mirat și cu atât mai puțin m'a scos din sărite. În fond, d-l D. Caracostea avea nevoie de consilieri după chipul și asemănarea d-sale, și era în dreptul său să și-i ia de unde socotea de cuviință. A fi dublat personalul era o măsură anti-economică, știut fiind că vechii funcționari, neutrilizați, ar fi fost reduși la sinecurism. Supărarea noastră, dacă așa ceva a fost, privește nu atât sistemul cât manierele d-lui D. Caracostea, lipsa d-sale de hotărîre, minciuna unsă cu miere, cuștitul ascuns în buchet, toate acele practici ale unui levantinism de inferioară speță, atât de greu de suportat dela o vârstă incolo. Fără ipocriziile acestea cusute cu odgonul, totul ar fi fost mai ușor de suportat. După cum regimul însuși, în ansamblul lui, nu ne vătămă altminteri, vorbesc de cele culturale, de cât prin deșănțata lui propagandă, pe atât de goală și vană pe cât de costisitoare. Căci prin risipa fondurilor, fostul regim a fost unul din cele mai culturale. Dar vina, de ce să nu recunoaștem cinstit, a fost și a noastră. Căci am suportat toate acele capricii cu resemnarea copacilor invadați de vâsc. Și ca să nu lungim prea mult vorba și să nu cădem în misantropie, ai, dumneata impresia că acum e mai altfel?

4) — *Inhămându-vă la anevoioasa sarcină de a restitui pe Eminescu textelor originare, de a le desfrunzi, de a le comenta și adnota, truda asta de durată nu împiedică creația d-stra originală? Știu că aveți anunțate operele epice „Amor academic” „Fatma sau focul de paie și două volume de versuri: PROVINCIALE și STIHURI ALBE. Din ce perioadă au rezultat ele. In ce stadiu sunt toate aceste opere. Ce ați scris recent?*

„Creația mea originală”, pentru a folosi nobila d-tale formula, a încetat de mult, scumpe Camil Baltazar să fie altceva decât o creație alimentară, mai exact, subalimentară. Afirmația, știu, va avea darul să indispuie și în orice caz să întrige. Cum îți vei spune dimpreună cu atâția dintre spectatori pieții noastre literare, o lucrare de importanță și lămurii unei ediții, ca aceea dela Fundațiile Regale nu rentează îndeajuns? N'am să intru în socoteli și să repartizez venitul, cum e și firesc, la 12 ani de trudă, investit până acum, în lucrare. Și n'am s'o fac, pentru simplul motiv că nu văd unde s'ar afla acest venit. El a mers, atât cât a fost, să umple govrurile unui buget de dascăl familist, lăsat la discreția unui Stat din cele mai exploatare, a Ugirului și altor urgii ale fiscalității ce ne sufocă.

Și atunci, te întreb, când să ne mai dedicăm și lucrului de fantazie și reculegere, pe care l-ar preținde un roman, chiar două, un volum de versuri, chiar două. Titlurile ce-mi amintiești, le recunosc, sunt ale mele și n'am pierdut nădejdea să le văd prefăcute în cărți. Cu atât mai mult, cu cât pentru mine romanul, pe lângă poezie, trebuie să fie și actul de justificare socială a scriitorului, martor și actor al unui crâmpie de istorie contemporană, cu atât mai mult cu cât „Provincialele” le sunt tributul poetului pentru frumusețea amară a Brăilei, iar „Stihuri albe”, în majoritatea lor, glosele unei autobiografii dezamăgite.

— Știu că sunteți vicepreședintele A.R.L.U.S.-ului. Ca scriitor, vechi combatant întru susținerea revendicărilor profesionale, cum vedeți ancorat pe scriitor în social?

Sunt vicepreședinte al secției literare a Arlus-ului, societatea pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică și cred înutil să-ți împărtășesc bucuria că particip, pătonic deocamdată, la o operă de importanță și consecințele unei atât de generoase întreprinderi. Zidul chinezesc, ce ne-a despărțit un sfert de secol și mai bine de universul dela Răsărit și pe care, dimpreună cu atâția, nu chiar așa de mulți, am căutat să-l întuim în justa lui lumină (să-ți amintesc, de pildă, de revolta anumitor cercuri literare dela noi, pentru că exact acum 20 de ani reproduceam în paginile acestei reviste, extrase din revelatoarea călătorie la Moscova „a lui Duhamel“). Începe să se destrămă. Ne trebuie o lumină crudă și clară a lucrurilor, o informație netrucată a realităților, o asimilare, la sursă, a tuturor principiilor de viață, pe care marcele laborator de energie și artă, care este Uniunea Sovietică, ni le poate oferi, din belșug și este menirea Arlus-ului să înalțăm, în cele mai bune condiții, procesul acesta de apropiere și întrepătrundere. Greutățile sunt încă mari și cele care privesc secția noastră literară parcă și mai acute, dar bunăvoințele nu lipsesc și ele vor sfârși, de bunăseamă, să învingă dificultățile.

Cum vedeți ameliorată situația scriitorului, inferioară pe treapta valorificării muncii sale?

— La aceasta să-mi dai voce, scumpe Camil Baltazar, să-ți răspund cu un citat: „Scriitorul, scria acum 20 de ani în urmă, într-un articol intitulat „Protectionism cultural” și figurând în seria I-a din „Mențiuni Critice”, scriitorul va descinde din turnul lui de fildeș, adevărată fortăreață de temniță mai adesea, și va participa la destinele poporului din care s'a selectat. Devenit un factor social, el va putea râvni, cu mai multă îndreptățire, o înseninare a zilelor lui. Statul are nevoie de promovarea culturii și literaturii, fie clasice-autohtone, fie universale. El nu se mai poate izola între zidurile chinezești ale analfabetismului său de europeană faimă. Și paralel cu colecția de moderne „doruri și amoriuri” ale cutărui deputat al partidului, statul va trebui să îngrijească și de opera intrată în patrimoniul estetic al neamului. Ediții critice din clasici, monografii sumare sau erudite, cress-tomații de pagini alese pentru scopul adușilor și bibliotecilor populare, broșuri de vulgarizare, reviste de familie, magazine literare, iată o întreagă campanie editorială, ale cărei amănunte le va stabili Statul majorul noului Consiliu al Literelor (a fost doar un *svon* — 1945) și în ale cărui diverse comandamente, scriitorii își au locul lor prin predestinație. Nu e vorba prin urmare de un protectionism în genul celor industriale. E ceva mai puțin, e aproape o auto-favorizare. În schimbul unor concesiuni materiale către ai săi, statul are prilejul să-și pue în valoare toate nesfârșitele băgăneluri ale vieții lui sufletești. În locul actualelor sisteme de pomeni anuale, umiltoare și insuficiente, în locul subvenționării unor dubioase propagande culturale, vom avea raporturi demne dela stat la colaboratori. Oficiile scriitorilor nu vor fi cele mai costisitoare dintre concesionările de stat. În schimb, avantajile pentru stat, vor fi inestimabile. În loc să continuăm a practica sistemul de până acum al gloriei postume — veritabil trafic de istorie literată — vom avea scriitori avântați în viață, transformați din elemente de decor și umilință, în factori de utilitate socială. După ce se va fi asigurat confortul, ajuns legendă pentru contemporani, al scriitorilor în viață și după ce se va fi venit în ajutorul urmașilor scriitorului decedat, atunci abia ne putem îngriji de statuile și țin-tirimurile lor”.

Să-ți mai spun, scumpe Camil Baltazar, că tema această-singura fecundă, la care ne îmbie și exemplul Rusiei Sovietice și pe care Editura de Stat, proiectată de actualul ministru al Școalelor, d. Ștefan Voitec, o actualizează cu atâtă strălucire — am reluat-o de nenumărate ori, de 20 de ani încoace și că dacă aș aduna toate tănguiriile, risipile prin volume și pagini, ar face o adevărată vale a lacrimilor? Problema mi se pare atât de strâns legată de însăși destinele literaturii, încât în seria V-a din „Mențiuni Critice”, pe care d. Tudor Vianu, prietenul meu și actualul director al editurii Fundațiilor Regale, a binevoit să o pue sub tipar, mi-am îngăduit să adaug la Anexa un articol despre „Literatură și Sport. Sport și Literatură”, una din nenumăratele variante ale aceleiași lamentații. Căci scepticismul meu, deși incurabil, nu dezarmează.

— Ce proiecte imediate aveți? Ce scoateți? Ce aveți gata de tipar?

— Nici un proiect. Nimic. Nimic.

Note libere despre roman

de ALEX. FABIAN

Prejudecata romanului ca înregistrare sau copie de a realității, mai persistă și azi în comentariile decadente ale unei estetice retrograde. Definiția și concepția de dicționar pe care Littré o acorda acestui gen de literatură, a constituit un fel de voință și înțelegere tabu, atunci când s'au luat în discuție arhitectura și telurile romanului. Romanul aservit realității, pe care trebuia s'o redea cu o bunăvoință permanent politicoasă, romanul copie sau proces-verbal, a monopolizat tonul și moda unui gen.

Oridecâteori s'a ivit ceea ce cu termeni epuizați s'a convenit să se numească o „criză a romanului”, această criză n'a fost raportată decât la modalitățile insuficiente de a organiza realitatea în roman. Criza romanului s'a confundat cu criza realității în roman.

Profesioniștii de vocații unilaterale au instaurat dealungul multor epoci de literatură un fel de tiranie a limbii, un fel de regim autoritar al realității în roman. Criticii cu vocații pătrate și posibilități de înțelegere ajustată, esteticieni cărunțiți de dogme și manii, au contribuit cu toții la un fel de uniformă penibilă a romanescului. Romanul a devenit în același timp anexă și perimetru, margine și model tipic.

Pentru această concepție strâmbă și pentru natura și disponibilitatea lui reduse în acest fel, s'au descoperit adversari de natura unui Breton sau Valéry. Și adversitatea a crescut, în măsura în care arta modernă își dispune și așează cuceririle prin eforturile ei de eliberare, de soluții răsfirate, de drumuri plurale.

E foarte adevărat că oridecâteori se redeschid probleme care anunță criza romanului, se invocă lipsa apăsătoare a unui Balzac modern, pentru o nouă concurență a stării civile, a unei moderne stări civile. Balzac este prototipul tuturor celor care constată, sunt nedumeriți, se agită și cred.

E cât se poate de semnificativ însă invocarea unui nou Balzac. Toți cei care stigmatizează lipsa unei bune și insistente organizări a realității în roman, ar trebui să se sprijine în rechizitoriul și lamentele lor pe Zola și nu pe Balzac.

Pentru că într'adevăr părintele naturalismului este acela care a inaugurat guvernarea — aproape fotografică — a realității în roman. Romanul a devenit odată cu el tocmai ceea ce pretinde estetica ultimă care organizează discuții în jurul crizei romanului.

Există în această substituție a exemplului, un fel de logică secretă, un tact de argumentare care se vrea subtil și întâmplător.

Adevărul e că toți cei ce demonstrează cu Balzac ceea ce ar trebui s'o facă cu Zola, sunt conștienți de golurile disponibile ale acestuia din urmă.

Procurorii care enunță rigoarea realistă sunt convinși și nu uită că Zola ar putea să le răstoarne pretențiile lor de estetică excesiv de dogmatică. Zola a primit realitatea cu răceala obiectivă a omului de știință, mizând pe o modalitate de artă posibilă, tocmai prin această rezervă anestetică. Rezultatele sunt cunoscute. Valabilitatea lor e temerară, fragilă. Literatura lui Zola e o literatură de epocă, un bun limitat, o categorie de istorie.

Balzac e, dimpotrivă, viabil, permanent. Creația lui se consumă în afară de istorie, cu toate că rezumă, afișează aparent istoria însăși. Explicația nu e nici misterioasă și nici dificilă. Balzac e uman. Opera lui nu primește realitatea pentru că s'a făcut din ea date de muzeu, el o re-crează, o depășește prin eforturile lui de artist.

De-aici și învățătura pe care trebuie s'o primească și cei ce-l invocă pe Balzac în crizele de realitate ale romanului. Balzac face apel — în travaliul lui de re-creație a realității — și la valori mai mult posibile decât reale. Cercetători recenți ai „Comediei umane” au selecționat și au desvăluit, cu curiozitate și consecințe, sectoare fantastice, categorii de irealitate, de iluzie în opera marelui roman-cier realist.

Adevărul e că realitatea balzaciană rezistă în măsura în care nu exclude și părțile subordonate ei, elementele de fantastic și poezie.

Romanul modern — în tot ceea ce el cată să însemne mai valabil — a surprins această notă de împăcare, de colaborare a elementelor contrarii.

Valorile fantastice invadează astăzi romanul fără jena și reticențele de altădată. Bineînțeles că romancierul modern, refractar limitei, nu acceptă nici abuzul, oricare ar fi dimensiunile sau originile lui. Intre limită și abuz, romancierul modern plasează înțelegerea lui pentru sinteză, pentru acte și realități întrepătrunse.

Romanul devine în felul acesta o totalitate, un mod și o valoare întreagă de cunoaștere, de exprimare și rost.

Pentru cucerirea acestei totalități e însă necesară și justă mențiunea suprarealismului. Eveniment important și substanțial al secolului nostru artistic, suprarealismul a instaurat voința de eliberare cu orice preț a fiecărei arte în parte și a tuturor artelor la un loc.

Contribuția lui de aerisiri, de deșteptare și re-educare a

romanului, e categorică, cu sau fără asentimentul censo-rilor dogmatici.

Nu pledăm pentru romanul suprarealist — pe care de altfel l-a consacrat cu multă vitalitate André Breton sau Georges Ribemont-Dessaignes. Intenționăm numai să subliniem și să atragem atenția asupra faptului că suprarealismul a ușurat climatul de libertate avantajoasă pentru întreaga reabilitare și regăsire a genului românesc. Contemporani cu opera de terapie valabilă pe care școala suprarealistă o făcea romanului, s'au putut desăvârși și împune acești doi mari corifei ai eliberării care au fost André Gide și Marcel Proust.

Și nu e fără semnificații faptul că nici Aragon și nici Malraux — romancierii realismului modern și atât de puternic — nu s'au trezit dintr'odată pe această ultimă poziție. Inapoi clasicismului ostentativ de sănătos din „La Condition humaine” sau „Le Paysan de Paris” stau măturile explicative din „Royaume Ferfelu” sau „Anicet”.

Romanul modern este o cucerire dispusă pentru toate contrariile, pentru că el încearcă să-și apropie viața așa cum e sau poate deveni.

MENTIUNI CRITICE

GEORGE LESNEA: Tălmăcirii din Iosif Utkin, Versuri, Cartea Românească

de PERPESSICIUS

Dl. George Lesnea deschide, cu volumul acesta de tălmăcirii din Iosif Utkin, sezonul, ce se anuță plin de promisiuni, al interpretărilor din literatura și în deosebi din poezia rusească. Sporadice și întâmplătoare, traducând din poezia rusă, înșirate cum sunt pe spațiul unui secol și mai bine, nu sunt mai puțin semnificative, chiar dacă masa impresionantă de titluri și nume e mai curând expresia unor fortuite împrejurări decât a unui plan consecvent, a unei politici literare, fie instaurată fie deliberată. Dela Constantin Negruzzi, traducând din Pușkin, pe care l-a cunoscut la Chișinău, când cu surghiunul acestuia în Basarabia sau din Antioh Cantemir și până la tălmăcitorii zilelor noastre, transpunând în graiul românesc pe Blok, pe Essenin sau pe Maiaovski, ceea ce a determinat asimilarea de cele mai multe ori fragmentar, a unora și altora dintre poeții ruși, a fost preferința individuală, favorizată când de modă și când de afinitatea dintre model și copie. Evident, cazul acesta e și cel mai fericit, știut fiind că densitatea lirică a originalului nu se tulbură și cu atât mai puțin se alterează când structura recipientelor, din și în care se toarnă, e mai înrudită. Și lucrul se poate urmări pe viu în ordinea diverselor școli literare, câte s'au succedat de un veac încolo. Mai mult: cu toate că romantici, Lamartine, Hugo, Alfred de Musset și Vigny n'au fost în același chip și grad asimilați de romanticii noștri. Ce convine lui Cârlova nu se potrivește lirei de mai aspre acorduri a unui Grigore Alexandrescu. Eminescu a tradus excelent din Lenau și ar fi izbutit la fel din Leopardi, dacă s'ar fi hotărât să-și dubleze imaginea lirică. Nu tot astfel s'a petrecut cu Duiliu Zamfirescu. Parnasianul peisagiilor

tiburtine sau elenice nu avea cum să pătrundă până la grotă din adâncul sufletului leopardian. Un meșteșugar iscusit, lucrând în multiple tipare, a fost St. O. Iosif, dar tălmăcirile din Verlaine, la care a colaborat totuși spiritul galic al lui Dimitrie Anghel, sunt mai puțin în nota originalului decât cele din Heine sau chiar din Wagner. Baudelaire a avut mai mult noroc. Aproape toți poeții contemporani, mari și mici, și-au dat tributul tălmăcind câte ceva încât n'ar fi exclus să se poată alcătui, din fragmente, o traducere integrală a „Florilor Răului”, fără să mai amintim de exemplul, rămas în manuscris până azi, al tălmăcirii poetului bucovinean Nicolae Roșca, laureat nu de mult pentru excelențele lui interpretări baudelairene și care a și tradus, după aceea, toată opera lirică a poetului francez. Tălmăcirile din rusește sunt, mai greu de judecat. Ele oferă din când în când aspecte surprinzătoare, cum a fost, de pildă, cu două decenii în urmă, cazul d-lui Ion Buzdugan, poet prin excelență tradiționalist, ale cărui tălmăcirii din Balmont și Blok sunt desăvârșite, cum fu, nu de mult, cazul d-lui George Lesnea, tălmăcind cu egală virtuozitate din Lermontov și din Essenin, deși temperamentul său liric e din altă emisferă. Paralel însă cu inițiativele acestora individuale, fragmentare prin forța lucrurilor, se schițează dela un timp și o inițiativă de Stat ce s'ar putea să auzireze acea politică literară deliberată, de care aminteam mai sus. Și mă gândesc, în primul rând, la concursul instituit de Ministerul Artelor pentru traducerea lui Pușkin în românește. Ideea e plină de consecințe și de lecții, pentru că dacă modernistii și militanții ultimelor decenii pot fi cunoscuți și în doze mici, un poet de

complexitatea și de importanța istorică a lui Pușkin necesită o inițiere temeinică, reclamă o cât mai amplă transpunere. Ce a însemnat Pușkin pentru cultura rusească, nimeni poate n'a spus-o cu mai multă strălucire ca Dostolevski. Și nu numai în discursul festiv dela 1880, dar chiar din 1861: „Importanța acestui poet, spunea D., în evoluția poporului rus este profund semnificativă. Pentru toți Rușii, el este comentariul viu, în toată plenitudinea artistică, a ceea ce este în sine sufletul rus, a hotărului spre care se îndreaptă și a ceea ce constituie idealul omului rus. Apariția lui Pușkin e dovada că arborele civilizației și-a dat fructele și că, departe de a fi stricate, fructele acestea sunt, dimpotrivă, rumene și superbe. Tot ce am fi putut învăța din întâlnirea noastră cu Europeanii, am învățat-o prin noi înșine; tot ceea ce ne-ar fi putut explica civilizația, noi înșine ne-am explicat și cunoașterea acesteia ne-a fost revelată, în chipul cel mai complet și mai armonios, prin Pușkin. Grație acestui poet, noi am înțeles că idealul rusec este plenitudinea, apropierea universală, umanitatea integrală. Apariția lui Pușkin ne explică deasemeni care va fi activitatea noastră în viitor. Sufletul rus, gândirea rusă nu și-au găsit în Pușkin numai expresia lor, dar numai în el singur ele s'au manifestat în toată a lor plenitudine, manifestate ca fapt, complet și desăvârșit”.

După Lermontov și Essenin, d. George Lesnea oferă o culegere din poemele lui Iosif Utkin, poetul luptător al Uniunii Sovietice, pe care ginta noastră scriitoricească a avut prilejul să-l apropie, în astă toamnă, odată cu armatele rusești, pe cari le însotea asemeni aezilor în antichitate. Iosif Utkin a fost imaginea cea mai sugestivă a poetului militant. O spun atât versurile, cât și credințele lui, împărtășite cu hotărâre camarazilor săi români, la recepția ce i s'a oferit și din cari dl. George Lesnea transcrie câteva rânduri, în emoționantul d-sale cuvânt introductiv: „Ca să fii iubit de popor, spunea Utkin, trebuie și tu să iubești tot atât de mult, dacă nu mai mult, poporul, să-i cunoști bucuriile, nevoile, necazurile și să te integrezi în luptele lui, cu aspirațiile lui. Blok, Maiaovski sunt tocmai de asta lui și de poporul sovietic, fiindcă și ei au iubit poporul și s'au identifica cu lupta lui în momentele cele mai grele ca și în cele mai victorioase. Integrați în realitate, poeții nu pot de cât servi aceste realități, devenind adevărații scriitori ai poporului. Scriitorul trebuie să fie prezent pretutindeni, să se afirme, să activeze, ca părul

ce-și face ori unde loc, fie că este deasupra pământului, fie că este sub pământ, să învingă obstacolele, elementele dure ce i se opun". Cât de juste sunt afirmațiile acestea ale lui Utkin despre comuniunea dintre scriitor și lector, de ce prestigiul se bucură poezia, și nu numai aceea de caracter social și luptător, se vede, între altele, în atât de semnificativul roman „...Și a fost ziua a doua" de Ilya Ehrenburg. Tinerii compromisi, ce-și desăvășesc studiile tehnice la Tomsk, în Siberia, preferă poezia și ca pe un mijloc de cunoaștere și de purificare. „Totuși, stă scris într'un loc, versurile acestea îi tâlmăceau tristețea. El n'ar fi putut niciodată s'o exprime atât de bine ca ele. Nu se mai sătura să repete preumul, atât de mult îi plăcea. Puțin câte puțin, muzica versurilor alungă supărarea din inima sa. Când eși din bibliotecă zâmbea — distrat și fericit. Tot atât de fericit de parcă el însuși ar fi scris aceste strofe grezave".

Poezia lui Iosif Utkin, așa cum apare în culegerea antologică a d-lui George Lesnea, prezintă două aspecte, deopotrivă de izbutite. Este întâi aspectul poeziei luptătoare, căci Iosif Utkin s'a dăruit revoluției dela întâle ei alarme. Rănit grav în luptele pentru apărarea Moscovei, Utkin n'a prețuit, odată însănătoșit, să-și asume noi riscuri până în teamna trecută, când, la putine zile după vizita din București și-a încheiat scurta-i viață (se născuse în 1903) sub dărâmatul avionului ce-l ducea spre front. În planul acesta, Utkin evocă fie un crâmpeiu din istoria revoluției în Siberia („Takutii"), fie un aspect din viața de tabără, mângâiată de acordurile unei chitare („Chitara"), fie un tablou tumultuos din înepăturile revoluției („Anul douăzece"), înțelesut de apariții duioase, pe care amintirea și domul de cămin le flutură din trecut. Alături de versuri abrupte, se așează strofe elegiace și scurte pasteluri de o comunicativă gingașie: „Aici, unde mă strigă — un graur, — Eu tineretea m'am cules. — În mâini cu cupe vechi de aur — Cupolele în cale-mi ies". Dar cea mai expresivă dintre poeziile acestui sector, rămâne poema „De vei fi rănit, iubite...". Tradusă în același timp de d-nii Mihail Beniur și George Lesnea, rețipărită în aproape toate publicațiile noastre și în care poezia luptătoare, altoită în tulpina viguroasă a erotismului, a dat unul din fructele cele mai interesante. Căci Utkin este, neîntreput, și în toate prilejurile, și poetul sentimental, care duce în toba sa toate frânturile săgeților primite, săgeți de Cupidon și sfărâmatul de schișă, sau cu înșși versurile sale, oarecum programatice, dintr'o lungă poemă („Revedere"): „Cât sunt de bucuri — că spre limanuri pașnice, prin vijele. — Am putut să port cu desțoinicie — Bărbăția cetățenilor, credința în idee — Și Erica mătăsoasă, păr de femeie".

Cum este în realitate și în întregimea ei poezia lui Iosif Utkin n'am putea spune cu certitudine, dar, presupunând că antologia d-lui George Lesnea, alcătuită și după sugestii ale poetului însuși, reprezintă, în mic, o secțiune fidelă în geologia liricii lui Utkin, am fi inclinați să aflăm oarecari apropieri — cât de aproximative, nu mai e nevoce să adăugăm — între poetul rus, născut pe țărmurile Baikalului și născudeanul nostru George Coșbuc. Este în poezia amândorura un motiv comun, al vântului, închipuit ca un *genius loci*, a cărui prezentă, asiduă și activă la Coșbuc ia proporțiile unei mitologii, și este, după aceea, un humor de caracter rustic, o predispoziție la glumă, a cărturarului sau poetului popular, dispus să surprindă contradicțiile aparente. „Dar poet, poet cu judecată — Spuneți în

ce veac s'a mai văzut?" exclamă Utkin la finele unei poeme mai lungi, în care cântă farmele Dalilei și trăsătura amintește de pseudoepigramele lui Coșbuc, de categoria „fresco-ritualelor" sau a cunoscutei: „Popa Toader, din scripturi — Dă lui Mitru n'vățături etc."

Încă odată, apropierea e cât se poate de tangențială. Căci totul, altminteri, deosebește erotica viguroasă a lui Coșbuc de poezia sentimentală a lui Iosif Utkin. Studiu al erosului rustic la poetul nostru, poezia de dragoste a lui Utkin, subiectivă și ușor elegiacă, folosește foarte adesea termenul de comparație, m'ca alegorie, tâlcul abia ascuns într'un simbol, de pildă: dragostea ce pierce asemenea „urmelor de sky" sau aceea care nu se încheagă pentrucă, spre deosebire de peisagiul pretext, între cele două inimi „nu-i niciun pod și nici un vad". Sunt însă și cazuri când melancolia, fundlăra, pare-se, a temperamentului lui Utkin se traduce în poeme

de simplitate, cu adevărat induioșătoare, a notațiilor din „Ospitalitate": „Iubim cu toții casa — Unde găsim iubire, — De-i umedă, de-i scundă și cu pereți bătrâni, — Doar că da, nesfârșita și simpla 'nsuflețire, — De-ar înflori în ochii duioșilor stăpâni. — În fiecare hartă, oricât e de departe, — Ușor noi casa asta ciudată-o vom afla. — Acolo lung e ceaiul, — Sfios e șorțul, foarte, — Acolo, decotrivă'n decembrie sau marie, — Te'ntâmpină o față — Cu soarele — Pe ea!". Sobrietatea unor atari poeme, cu iz ronsardian, arată că Iosif Utkin era nu numai un militant-poet dar și un artist, atent la detaliile poeziei intime pe cât era de pasionat și de credincios marilor teme ale poeziei luptătoare. Dar toate acestea, melancolia sau accente de trâmbită, au amuțit la un singur gest al Destinului orb. Antologia d-lui George Lesnea are, între altele, și meritul că-i perpetuiază memoria printre noi.

CRONICA MUZICALĂ

de EMANOIL CIOMAC

SZOSTACOVICI, M. ANDRICU, MATEI SOCOR

Concertul simfonic al orchestrei „Radio" din 4 Martie avea semnificație tinerească, așa zice aproape revoluționară, intrucât și conducătorul lui, domnul Matei Socor, și conținutul programului ne-aduceau lucruri cu totul noi. Erau ca prime audiții, o simfonie de marele compozitor modern rus Dimitrie Szostacovici, a V-a, și două lucrări ale compozitorilor români Mihail Andricu, și Matei Socor. Să spunem câteva cuvinte despre autorii și operele acestea inedite.

Nici unul dintre muzicianii Republicilor Sovietice nu are mai multă faimă atât în țara lui cât și în străinătate ca Dimitrie Szostacovici. Simfoniile lui mai cu seamă sunt cântate în toate centrele muzicale ale lumii și nu numai că au acest privilegiu de a interesa în mod egal pe cunosătorii și marea publică dar e atâta spontaneitate, o artă atât de directă și de sinceră în ele încât e imediat apropiată de inima marelui public. Desi formele sunt în genere cele tradiționale, răsbate prin ele un accent personal și modernismul cel mai acut e vecin în ele cu toate achizițiile tradiției.

Pe lângă aceasta Szostacovici reflectă adesea sufletul colectiv, scrie simplu, popular și grandios pentru mase, are melodia generoasă și chiar dacă sunt pe ici pe colo pagini ce n'ar putea părea ca un ecou al unor refrenuri voit banale sau triviale ele sunt cătușite cu o sumedenie de amănunte pitorești expresive ce poartă mărca originală a compozitorului modern. Szostacovici s'a născut în 1906 dacă nu mă înșel chiar în scumoa sa capitală de altă dată a Rusiei, Leningradul pe care acum în urmă l-a cântat în toată luptile eroice. Studiile le-a făcut la Conservatorul din orașul său natal și l-a absolvit în anul 1925. A fost elev al lui Glazunov, Miaschowski și Steinberg, însușindu-și dela acești maeștri rutinați și cu renume european un meșteșug complet. Toate genurile de compoziții le-a ilustrat Szostacovici încă de tânăr. Are șapte simfonii și o dovadă că țările străine n'au așteptat elipa de față când Rusia joacă un rol atât de vital în istoria lumii, ca să execute lucrările, dovada că ele au atras atenția cercurilor muzicale celor mai eminente din lume e că întâia

simfonie a fost adoptată de Arturo Toscanini, am putea spune cel mai mare conducător de orchestră actual, în repertoriul său și că e aclamată peste tot. După Toscanini au interpretat-o cu falangele lor instrumentale Artur Rosinski în festivalul dela Salzburg și chiar la noi Filarmonica sub conducerea d-lui George Georgescu a executat-o cu mult succes acum vreo zece ani. În vasta sa operă trebuie să mai numim un Concert pentru pian și orchestră care a avut ca interpret pe faimosul Horowitz. Și Artur Rubinstein interpretase în programele sale și a cântat la Ateneul Român 12 preludii urmate de o polcă ale lui Szostacovici. Aceasta cu câțiva ani înainte de război. Ca lucrări teatrale Szostacovici s'a distins cu opera

„Lady Macbeth într'un mic oraș" și cu opera comică „Nasul" după Gogol. Cea dintâi a stârnit foarte multe discuții — dar după ce reușita ei a fost recunoscută în Europa și America, cred că n'a mai întâlnit nicăeri adversitate, și mulți sunt care o consideră ca pe un cap de operă a muzicii de astăzi. Ea unește fondul tragediei lui Shakespeare, universalitatea și eternitatea sa, cu o acțiune din lumea prozaică în mijlocul căreia trăim. Tocmai aceasta a fost trăsătura caracteristică umanității largi a creatorilor ruși, să găsească și să exprime laturile firei omenești cele mai elocvente, cele mai adânci, într'un mediu mărunț cotidian. Ca lucrări pentru muzica de cameră elcăm: quartete numeroase, în special sonatele lui pentru tot soiul de înbinări instrumentale.

Putem vorbi în cunoștință de cauză de o foarte frumoasă sonată de violoncel și piano pe care la conferințele noastre de astă toamnă despre muzica rusă au interpretat-o d-nul Ion Fotino și d-na Grette Milețneanu. Și în această sonată arhitectura clasică și o sensibilitate adeseori romantică se împreună cu tehnica și cu câștigurile moderne. Lucrarea ce a trâmbitat la culmi gloria de artist și cea de cetățean luptător a lui Szostacovici este însă Simfonia sa ultimă, a șaptea, zisă e Leningradului. Conceptată, compusă chiar în timpul teribilului asediu în anii tragediei ai acestui război, cum, odată gata, nu putea fi tipărită în orașul asediat, manuscrisul partituri ei a fost fotografiat pe un film îngust și trimisă prin avion la New-York. Celebru Toscanini o pri-

mește, o editează și, învățând-o pe dinafară, o conduce în studioul mare de patru mil de locuri N. B. C. E o lucrare despre care am vorbit mai de mult și care urmează să fie condusă în curând de însuși George Enescu la unul dintre concertele din această stagiune ale Filarmonei. Mai adăogăm că simfonia Lenin-gradului durează ca execuție o oră și douăzeci. Finalul ei e un marș funebru închinat eroicilor și biruitorilor luptători ai Leningradului.

Sinfonia a cincea nu are proporțiile acesteia gigantice, deși e o lucrare de putere și de eroism polifonic. În partea întâi, după o introducere plină de poezie în mișcare lentă, caracterul aprig, bătaios, se afirmă alternând cu paginile de efuziune lirică, uneori pastorale. În Allegretto care ar ține locul Scherzului sunt din acele teme tipice lui Szostacovici, pline de farmec ingenuu, candid, naiv, copilăresc.

Adagio patetic, dar de un sentimentalism stăpânit, revărsându-se în lungi perioade face să cânte larg instrumentele de coarde. În concluzia lui atragem atenția asupra unui efect al imperecherei de timbre (și totodată de expresie) plină de o suavă poezie, când harpa, celesta și vioarele în tremolo-ul registrului acut își picură mărgăritarele. Finalul are părți de Kermessă populară, o muzică de mulțimi, când mânate de același suflu de luptă, când bucurându-se, petrecând în plin aer.

Poemul pentru violoncel și orchestră al d-lui M. Andricu a fost compus în anul 1944, an special de rodnic în creația d-sale. În genere, compozitorul nostru se distinge printr-o notă de muzică populară românească, prin ecouri de folklor, aproape în toate lucrările d-sale. Poate numai primul său poem pentru pian și orchestră și acesta din urmă pentru violoncel au atenuat acest caracter voit național. Totuși tema a doua din bucata

construită în formă ternară de lied are ceva de dans popular românesc. Ca de obicei muzica lui Andricu e limpede, concisă, excelent construită, fără desvoltări prea complicate, acestea repugnând temperamentului de latin al compozitorului nostru.

Va veni ziua când i se va recunoaște desigur influența în sensul acesta, influență și estetică desigur conformației noastre asupra întregii producții muzicale a tinerilor compozitori dela noi. Partea violoncelului expune ideile principale în special de cantabile. După partea a doua a bucății, ce se cântă fără oprire, e un recitativ și o decadentă solistică ce ni se pare în special de reușită.

Passacaglia d-lui Matei Socor a fost compusă în 1944, prima ei formă fiind destinată vioarei și pianului. Sub înfățișarea aceasta, a fost la început trimeasă maestrului George Enescu căruia îi era și delicată. Acum d. Socor a transformat-o într-o pagină ce își găsește, într-o orchestră redusă, dar plină de efecte de timbru seducătoare și într-o parte obligată de violoncel, mai multă amploare și o sonoritate mai colorată. Passacaglia este un dans vechi de caracter lent și solemn. O temă în ținute lungi e repetată obstinat iar deasupra ei, dansa trecând la bas, înflorește tot soiul de variațiuni care o îmbracă fără s'o deformeze. Acest plan, ca într'un arc de cureubeu, l-a urmat și compozitorul.

Un sentiment adânc elegiac de o mare și o nobilă durere se revărsă din pagina care mai cu seamă cu concluzia ei, e de o emoționantă poezie.

Orchestra Societății de radiodifuziune s'a dovedit a fi un singur instrument multiplu, disciplinat, bine sunător. E în plină ascensiune. Iar d-l Matei Socor a reputat un succes personal în tripla-l calificat de compozitor, de capelmaestru și de luptător pentru o lume nouă.

de, cu multă probabilitate, într'o obscuritate cultivată sistematic, aproape la modul esiet, forma adesea ermetică a fragmentelor din Heraclit împiedecând trivializarea gândirii sale, printr'o comunicare facilă cu vulgularul ignar, atât de profund disprețuit de filosof.

Ținuta sa abstrusă ar fi asemănătoare intenției de singularizare, specifică poetului modern, conștiința unui mijloc de expresie voit dificil, în vederea nealterării esențelor, care s'ar volatiliza la contactul unei comunicări directe, apărând încă dela începutul istoriei gândirii eline, în plină aurora filosofică a umanității. Dar ideea poate fi urmărită și mai departe. Fragmentele păstrate din poetul Thimotheos din Milet (450-360 a. C.), autor de nomi și dithyrambi, ne pune în fața unei expresii „ermetice” asemănătoare (cf. Aristotel, *Poetica*, traducere, introducere comentariu de D. M. Pippidi, Buc., 1940 p. 97), Aristotel însuși putând fi invocat în discuție, atunci când cerea: „Darul celui mai de preț al graiului e să fie limpede fără să cadă în comun” (*Poetica*, XXII).

Stagiutul ilustra în mod vădit o poziție ostilă ermetismului, de esență hotărât clasicistă, precentul lui Boileau găsindu-și o prefigurare antică, exemplul cel mai caracteristic de intuiție referitoare la valoarea poetică a obscurității fiind întâlnit la un scriitor grec din epoca romană, un contemporan al lui Plutarh pe nume Demetrios, autor al unui *Traiat despre stil* recent tradus în românește (*Traiatul despre stil* al lui Demetrios, traducere, introducere, comentariu de C. Balmuş, Iași, 1943). Demetrios observă cu multă finețe că „preciziunea excesivă dovedeste un spirit mărginit” (II, 53), că „nu trebuie să spunem toate... (IV, 222), expresia însăși de „obscuritate” asociindu-și acum cea mai surprinzătoare valorificare produsă de spiritul antichității, de o netăgăduită valoare anticipativă: „Si, pe zeii! adesea chiar obscuritatea dă frazei vigoare, căci tot ce-i numai bănuială impresionează mai tare, iar tot ce-i lămurit nu prea e luat în seamă” (V, 254). Nu este nimic nou sub soare nici în domeniul estetic...

SUPRAREALISMUL

Ideea că suprarealismul reprezintă o cucerire strict originală a esteticii moderne continuă să circule cu aceeași tenacitate, întretinută în bună parte chiar de poezii interesate. Dacă prin „suprarealism” se înțelege o teorie poetică formulată în mod lucid, deliberat, poetul suprarealist având conștiința pe deplin lămurită asupra tuturor obiectivelor urmărite de acest program estetic, atunci faptul ar putea fi cu greu negat. Dacă însă poezia suprarealistă își trage izvorul din anumite stări de conștiință, proprii spiritului uman de totdeauna, ținând fie de normalitate, fie de națoga mentală, atunci știuta modalitate poetică încetează de a mai fi o cucerire exclusivă a mentalității estetice moderne.

În fond, metoda suprarealistă, așa cum este formulată în paginile teoretice ale lui André Breton, se reduce în cele din urmă la simpla tehnică a dicteului automat, sforțarea de transcriere directă a mecanismului pur al gândirii, integral sustrasă cenzurii logice, fiind acum întreprinsă în vederea unor precise intenționalități estetice. Dacă, în esență, situația psihologică a suprarealismului se prezintă astfel, atunci rezultă că ori de câte ori subiectul, din diferite cauze, s'a simțit îndemnat să-și pună pe hârtie automatismele propriei gândiri, el nu întreprinde în realitate nimic altceva decât ceea ce s'a numit,

Cronica ideilor

BANALITĂȚI MODERNE

Obscuritatea poetică

Comentarii poeziei lui Mallarmé și Valéry au speculat până la saturație asupra virtuților poetice legate de ermetism și obscuritatea formală. Expresia care opune rezistențe cititorului neexperimentat, savanta interferență de idei poetice, impreciziunea voită în jurul firului principal, posibilitatea unei variate interpretări lăsată deschisă la fiecare pas, toate acestea ar spori într'o măsură nebănuită valoarea poetică a versurilor respective. Emoția poetică n'ar ieși decât întărită dintr'o astfel de stilizare alambică, câștigând în același timp și în direcția „purității”. Cât de inedită este în realitate „poezia pură” vom avea prilejul să discutăm cu alt prilej. Deocamdată reținem, ca un fapt incontestabil, doar această aplecare ermetică a unei apreciable părți din poezia modernă, strâns legată în același timp de convingerea că valorificarea obscurității poetice este o rafinată și exclusivă descoperire a timpului nostru.

Adevărul este însă altul. Poezia ermetică s'a făcut încă din antichitate și tot acum apare și conștiința valorii estetice a acestei „obscurități”, prea adesea revendicată drept suprema cucerire a sensibilității moderne. Nu s'ar putea spune că faptul n'a început să fie obser-

vat, anumite investigații istorice risipind treptat din convingerea unei absolute originalități contemporane. O cercetare recentă întreprinsă de d. Tudor Vianu („Noie asupra obscurității poetice”, *R. F. R.*, 1 Oct. 1944, p. 159-167) impinge, de pildă, rădăcinile unei astfel de idei în plină tradiție medievală, începând cu distincția dintre *trobar clus* și *trobar clar* a trubadurilor provenșali, trecând prin tradiția alegorizantă a literaturii creștine, seicento, cu diferitele sale perspective estetice (conceptism, gongarism, etc), pentru a ajunge la cele din urmă la romantismul lui E. T. A. Hoffman, Gérard de Nerval și de aici la Mallarmé și Valéry.

Ceea ce ne pare însă interesant de observat este existența mult mai veche a acestei profunde intuiții, întâlnite — după cum aminteam — în plină antichitate, fapt în genere neînregistrat de exegeții moderni ai problemei. Cazul „obscurului” Heraclit este celebru... Dintre numeroasele soluții propuse pentru explicarea dificultăților de expresie întâlnite la acest filosof, cu totul remarcabilă ne pare a fi opinia lui Diogene Laerțiu (cf. *Heraclit din Efes*, traducere cu un studiu introductiv de H. Mihăescu, Iași, 1943, p. 11—12). Biograful cre-

intr'un târziu, „suprarealism”. In această privință, L. Aragon et C-ie are o serie întreagă de precursori cu totul ignoranți, exemple concludente putând fi căutate în sectorul oarecum umbrat și neprevăzut al misticei.

Cercetările lui Janet ne pun la îndemână suficiente pilde, de cea mai pură substanță suprarealistă, aparținând însă domeniului general al patologiei mentale. Un exemplu literar, cu totul semnificativ în cadrul unei discuții estetice, poate fi întâlnit la un alt psiholog, de o competență deosebită în materie de misticism. James H. Leuba (*Psychologie du mysticisme religieux*, Paris, Alcan, 1926, p. 120—121) observă în repetate rânduri fenomene tipice de scriere automată la diferiți mistici, cazul d-nei Guyon (1648—1717), celebra inițiatore franceză a mișcării *quétiste*, fiind cu de săvârșire relevant, M-me Guyon practica, în deseale sale crize extatice, tocmai această ținută „creatoare” pur pasivă, de presupusă descoperire modernă, fără însă a avea în niciun fel conștiința ineditului experienței sale estetice:

„C'est automatiquement qu'elle rédigea

le plus célèbre de ses ouvrages, *Les Torrents*, ainsi que ses commentaires interminables et fantaisistes sur les livres de la Bible. Au moment de prendre la plume, elle ignorait complètement ce qu'elle allait écrire: „cela coulait comme au foud, et ne passait pas par la tête...”

Necunoașterea directă a operii *Les Torrents* ne împiedecă dela stabilirea unor precise corelații și analogii, cu producțiile poetice actuale, în vederea unei depline și hotărâtoare clarificări. Este însă de pe acum evident că M-me Guyon făcea, în fond, suprarealism fără să știe, metoda dicteului automat ducând la conceperea de scrieri literare cu mult timp înaintea poezilor francezi moderni: Aragon, Breton, Eluard, Soupault. Suprarealismul, ca și elogiul obscurității, răspund în realitate unor vechi aspirații și modalități ale spiritului uman, mereu regăsite sub cele mai acoperite forme. Dar aceste manifestări estetice, cu rădăcini adânc înfipte în timp, nu sunt deloc unice...

ADRIAN MARINO

INFORMAȚII...

Ceeace am văzut publicat în ziarul care apare la noi în limba engleză, am fi dorit să vedem apărut și într'unul din săptămânalele teatrale, care în preocupările lor găsească necesar să scrie despre cu totul altceva decât meritul unor fapte.

Este vorba de „citarea” d-nei Maria Voluntaru, dela Teatrul Național, care în timpul când îngăduința manifestării sentimentelor omenești era interzisă „din or-

din”, și-a desăvârșit — totuși — îndemnul prin a ajuta câțiva prizonieri englezi.

E ceea ce complectăm noi ca o măsură de riguroasă stimă ce i se cuvine d-nei Voluntaru.

FUNȚIUNI...

Din prestigiul cuvenit îndatoririlor pe care fiecare slujitor de teatru e dator să-l păstreze, grija impusă de cele mai modeste pretențiuni n'ar trebui să lipsească, tocmai ca funcțiunea pe care o exercită să capete adevăratul sens al datoriei.

Plecând dela ipoteza „drepturilor” ce i se cuvin fiecăruia, fără ca munca depusă să-i fie prea cunoscută, nu însemnează altceva decât o știrbire adusă prestigiuului și tot pe atât datoriei impusă celui obligat s'o presteze.

Ceeace este mai îngrijorător este atunci când revendicările vin pe baza unor presupuse „drepturi” determinate de presupuse persecuțiuni trecute, cum are aerul să vie o doamnă „secretară literară”.

Atunci problema devine mai gîngășă și are neapărată nevoie de o grabnică rezolvare.

I. M. LEHLIU

NOTE TEATRALE

ANUNȚURILE...

Coloana anunțului de căsătorii din ziare, deține — poate — una din cele mai interesante indicații în ce privește prețuirea ce se acordă azi profesiunilor.

În adevăr, majoritatea amatoarelor la „Isaia dănuțește” nu se referă la alt meșteșug al „viitorului” decât, în primul rând, să fie negustor de alimente, apoi doctor, pe urmă farmacist, inginer, avocat, ba chiar funcționar, dar unul care să fie pela vre-o cooperativă.

N'am întâlnit un anunț care să se refere și la vreun actor.

Pentru că de viața acestora se leagă doar împărăția unei munci și bogăția unui talent, nu și asigurarea unei înavuțiri.

TEME...

Induplecați până la marginea unei largi înțelegeri ne stăpânește — totuși — refuzul de a ceda preconizării altei întuiții

în teatru decât aceleia pe care el se aprindă: omeneșcul.

Dramaturgul debutant — fie că s'înțindu-se furat de mai vechea lui pro-

cupare decât teatrul, poezia sau proza — trebuie să stabilească în lucrarea sa dramatică unități de vedere privind un ansamblu de situații din care — în primul rând — omeneșcul și realul să nu lipsească.

Ispitit de frumusețea ce-i acordă peisagiul poetic într'o acțiune dramatică, neglijează adevăratul schelet al piesei care cere doar dialog viu, omeneșc, adevărat, fiindcă interiorizarea ca și gradarea necesare vin dela interpret.

Pe seama acestor considerente punem tema „mărturisirilor” de Duminică dimineața dela Studio, despre „poet și dramaturg”.

CRONICA FILMULUI

REGAL: „LENIN IN OCTOMBRIE”

Cinematografia sovietică în linia generală, pe lângă opera de culturalizare a maselor, mai poate fi discutată și din punctul de vedere al contribuției pe care o aduce la reconstituirea și elucidarea adevărului strict istoric. Filmele rusești au un dinamism viu, sunt însuflețite, pregnante, evocatoare și pline de mișcare, respiră un aer tare, de stepă și mireasmă campestră, au un clocot de cavalcadă în iureș, un ritm și o desfășurare proprie, sunt concepute pe planuri vaste, forțază linii, răstoarnă legi stabilite, pun accentul pe realități de viață și mai puțin pe meșteșug sau formule tipice de laborator. Aici stă marea artă a regiei sovietice, așa se explică elementul-surpriză care a făcut din filmele rusești o capodoperă a genului și a revoluționat — printr'un complex de elemente aborigene — arta cinematografilor mondiale.

Regizorul sovietic nu promovează indivizi, ci colectivitățile. El zugrăvește,

nu fotografiază. Subiectul e doar un pretext pentru a pune în evidență conflictul. El redă viața, așa cum se manifestă și există în realitate, nu formule trecătoare ale ei. Într'un cuvânt, el construiește, nu imitează, fiindcă nu partea efemeră a lucrurilor îl interesează, ci labura nobilă și eternă a sufletului omeneșc.

Prin arta lui, regizorul sovietic ne oferă culele adevărului, drumul spre mai bine care nu poate fi obținut fără luptă. Eroii pe care în majoritatea cazurilor îi culege din viață și-i transpune pe ecran, sunt înoldeaua sublimi, extraordinari, ridicându-se la o potență de înțelegere și sacrificiu din cele mai generoase. Structura lor sufletească e simplă, deloc falsificată, ca dealtfel structura întregii comunități ruse. Nu e de mirare deci, că la fiecare film sovietic pe care-l vizionăm, prin fata noastră defilează oameni, oameni adevărați, oteliți sufletește și scuturați de vechi prejudecăți, mișcându-se într'un decor în care minciuna și ipocrizia de mult au fost izgonite. Civilizația și progresul care s'au plămădit

acolo, după revoluția din Octombrie 1917, sunt rezultatele unei perfecte armonii sufletești colective. Comunitatea e o realitate concretă, un tot omogen, care nu cunoaște alte legi în afară de aceea a respectului de om și a ideii de progres.

Filmul „Lenin în Octombrie”, operă de consacrare a regizorului Mihail Romm, ne redă cu multă bogăție de minucie documentară activitatea revoluționară a lui Vladimir Ilici Lenin și a colaboratorului său apropiat Stalin, în timpul care a precedat marele eveniment istoric din Octombrie 1917.

Sosit din Finlanda la Petrograd în mod clandestin, Vladimir Ilici e pe punctul de a fi arestat de soldați din armata țaristă. Măsurile luate de Kerenski în acest sens nu duc la nici un rezul-

tat, fiindcă printr-o manevră îndrăznească, tovarășul Vasile în paza căruia e dat Lenin de către comitetul revoluționar, reușește să-l salveze și să-l pună în contact cu Stalin.

După o discuție furtivoasă, de patru ore, care avea să pregătească revoluția mult așteptată de întregul proletariat rus, comitetul central hotărăște înarmarea a două batalioane de muncitori. Cu puțin timp însă înainte de actul hotărâtor, planurile lui Lenin sunt deșchise. În presa subordonată guvernului Kerenski, apare hotărârea luată de comitetul revoluționar, datorită unui spion venal din însuși sânul partidului, astfel că Vladimir Ilici se vede pus într-o situație din cele mai delicate: sau să treacă cu orice pret la acțiune, ceea ce ar fi mărit riscurile în urma actului de tră-

dare, sau să amâne aplicarea deciziei luate de comitet, în care timp reacțiunea ar putea să inabuze revoluția și să aresteze pe capii mișcării.

Dar Vladimir Ilici nu e omul care cunoaște șovăiala, el nu dezarmează în fața nici unui obstacol ce la prima impresie pare de neîntărit. O nouă întrevvedere cu Stalin, în prezența membrilor comitetului central revoluționar, sâmbetele data de 17 Octombrie ca ziua începerii acțiunii de preluarea puterii din mâinile lui Kerenski, — și lucrurile odată hotărâte, nu se așteaptă decât semnalul trecerii la fapte.

Între timp, adică în vreme ce Lenin se retrăsese în casa tovarășului Vasile să întocmească planul de luptă, o mașină încărcată cu soldați din regimentul de gardă se îndreaptă în mare viteză spre ascunzătoarea acestuia, cu ordinul să-l aresteze. La volan, lângă conducătorul mașinii, se afla spionul care diuogase hotărârea comitetului revoluționar.

— Unde mergem? îl întrebă la un moment dat șoferul.

— Ehei — îi rânjește acesta — mergem să-l areștam pe Lenin.

Conducătorul volanului, care la fel ca majoritatea soldaților împărțeau ideile partidului comunist, înțelege pericolul în care se află capul mișcării și ca să facă imposibilă arestarea, schimbă direcția mașinii apucând pe un drum lateral. Dar ofițerul comandant surprinde manevra și-l ucide cu câteva focuri de revolver. Șoferul moare urând pentru triumful ideilor lui Lenin, după ce în prealabil auzuse grija să distrugă cu câteva lovituri de cuțit, cauciucurile automobilului.

Rămăs în mijlocul drumului, dar fără a renunța la arestarea lui Vladimir Ilici, ofițerul își adună oamenii și întâlnind o patrulă de soldați călări, le ia caii și pornește în goană vijelioasă spre locuința lui Lenin.

Dar acum e prea târziu.

Revoluția a izbucnit, astfel că Vladimir Ilici și ceilalți capi ai mișcării sunt puși la adăpost. Rând pe rând, punctele strategice ale orașului sunt cucerite de către muncitorii care au trecut la ofensivă. După lupte îndârjite, pălatul de iarnă în care se adăpostea clica reacționarilor este asediat — și guvernul provizoriu arestat.

Puterea trece în felul acesta din mâna reprezentanților reacțiunii în aceea a proletariatului — și filmul se încheie cu aceste cuvinte pe care Lenin le aare-sează multă dată revoluționare: „Tovarăși, revoluția pe care am visat-o și pentru care am luptat, s'a întâmplat!”

Notul lui Lenin este interpretat de popularul artist V. Șukin. Interesant de notat, este faptul că pentru a putea reda caracterul lui Lenin, sub diferitele sale aspecte: „voinea nestrămutată, grija sa pentru tovarășii de luptă, ura pentru trădători, simplitatea purtării sale față oameni, humorul lui sănătos”, — Șukin și regizorul filmului Mihail Romm, au fost nevoiți să colinde muzeele „pentru a studia materialul în legătură cu Lenin. Ascultă discursul pentru a se deprinde cu timbrul vocii lui și consultă scriptele relative la Vladimir Ilici, spre a-i reda imaginea exactă”.

La fel de fidel artistul B. Ghelovani a interpretat rolul lui Stalin, iar N. Oklopov și Vanin au redat figurile celorlalți doi revoluționari: tovarășii Vasile și Matveev.

Filmul „Lenin în Octombrie” — așa cum pe arept ni-l recomandă casa importatoare de filme sovietice în România este una din cele mai bune proiecții artistice ale cinematografului ruse.

C. B.

LIVIU BRATOLOVEANU

CARNET LITERAR

ANTOLOGIA PLASTICEI ROMANEȘTI

În editura „Căminul Artei” unde a apărut somptuosul album Pallady, va ieși în curând un volum la care se lucrează mai de mult și'n care vor fi prezentate cincisprezece personalități ale plasticeii românești. Prezentările acestea critice vor fi făcute de d-nii Fr. Șirato, Tudor Vianu, H. Blazian și Petru Comărnescu.

CLAUDE FARRÈRE: CEASUL AL UNSPRECEIEA

În tălmăcirea d-lui A. Iacobescu, care iscălește și o foarte frumoasă traducere a „Amintirilor din „Casa morților” a lui Dostoievsky, a apărut romanul „La Onzième heure”, scos de editura Contemporana-Agred”.

TUDOR ARGHEZI INJURAT

E atât de ușor să injuri și să negi când n'ai nimic de creat. S'ar zice că acei ce creiază n'au timp să injure și așa e. Ultimul care atacă personalitatea în atâtea privințe miraculoasă a poetului și prozatorului ce a încântat câteva generații de cetitori și estești și îi mai des-fată și acum, volumele sale de versuri fiind — după Eminescu, cele mai căutate și cetite, — e un domn M. R. Paraschivescu, care, l-a atacat mai de mult, — și tot într'un articol de ziar... pe Eminescu încercând să-i nege valoarea.

L-a atacat pe Eminescu spre a-l lăuda — într'un al doilea articol, pe Vasile Alecsandri, laudă aproape fără rezerve! Ne mintim că și Ion Barbu, în memorabilul articol din „Idea Europeană” a încercat să clatine temelii statuului vii și prezente a lui Tudor Arghezi.

Articolul a fost uitat; azi îi repetă și autorul său virulența verbală. Poezia lui Arghezi a rămas și e mai vie și mai interesantă ca oricând, întrucât, ca în HORĂ, poetul o improspătează cu o tinerețe și un accent social ce îi dă o permanentă actualitate. Cât despre permanenta valorii ei, — oricât ar denigra-o băieții, băieții și invidioșii, ea rămâne o evidență unanim recunoscută de critici de loc conformiști.

Și-a căuta să umbrești creația profetică a lui Tudor Arghezi vorbind de deficiențele și păcatele omului înzămă, să cobori planul însăși al discuției polemice. Iată ce a dispăcut la cei mai mulți

dintre cetitori articolul d-lui M. R. Paraschivescu și cărora el li s'a părut un lucru penibil și desgustător. Autorul lui avea prilejul să atace din plin creația lirică a lui Arghezi, desvăluindu-i punctele vulnerabile. Dar să confunzi omul cu scriitorul și să-i amesteci spre a-l scobori pe creator, îi trebuie măcar oarecare talent de pamfletar de clasă, nu numai deprinderea invectivei. Și d. M. R. Paraschivescu nu îl are.

Tudor Arghezi rămâne. M. R. Paraschivescu trece.

UTKIN ÎN ROMANEȘTE

D. George Lesnea, care s'a învrednicit să traducă încă de acum opt ani pe Serghei Esenin în limba română, dându-ne în anul 1939 și poemul Demonul de Mihail Lermontov, — ne oferă un volum de Tălmăcirii din Iosif Utkin, însoțit de o prefață conținând note bibliografice și intime despre poetul-combatant.

Dacă poeziile, — puține câte au apărut în ultima vreme, din Utkin — au mers la sufletul cetitorului, emoționând prin franchețea lor, moartea acestui războinic, — luptător, întâmplată într-o misiune de sbor, e de natură să cutremure.

Scriem în altă parte despre conceptul de poezie trăită; lirica lui Utkin o înfățișează prin excelență ea rezultând din experiența cântărețului cu frontul și toate incidentele ce decurg din activitatea de combatant a soldatului, ce poartă odata cu ranita, animată de umeri solia de poet. Dar să legitimizezi conceptul de poezie trăită, luptând efectiv și, asemeni lui Saint Exupery, să cazi în misiunea de sbor, iată o frumusețe și o sfințenie pe care ne-o învață Utkin și odată cu el întreg sirul de scriitori combatanți ce, ca și dânsul au căzut cu fața la înamic. Întrucât acestea sunt cazuri frecvente în Uniunea Sovietică.

Cetind pateticele rânduri ale prefaței poetului Lesnea, în care povestește cum văduva și-a putut recăpata teșul arhanghelului-luptător spre a-l îngropa în legea lui, Utkin fiind scriitor sovietic dar de obârșie creu — ne-am amintit că ultimul său volum de versuri de războiu editat la Moscova, se cheamă: Despre patrie, prietenie și dragoste. Prin moartea lui, Utkin scrie cu sânge, al patrulea cuvânt fundamental, ca adaus la poemele sale însălate în răspasul dintre două lupte: moarte.

NOTE

capitolul „poezie simfonică”, încercând să delimităm prin această analogie de ordin muzical factura unui gen descântat de autor să vrăjească pe mai multe căi odată contemplatorul, realizând captarea lui totală, prin izbirea simultană a cât mai multor simțuri, convergându-și senzațiile, într'un tumult dirijat — dacă se poate spune către realizarea unei halucinații pluri-sensoriale, să cităm din No. —2, Ianuarie-Februarie, al Revistei „Viața Românească”.

È vorba de „Viziunea” poetului Al. Philippide, acest atât de nabab în mijloace scriitor, acest unul din pușinii care nu sacrifică arhitecturii poemului, amănuntul, nici guvernaționalele decorative, bolțile catedralei.

Temelile inspirației marelui poet moldovean sunt, obișnuit, cele sismice. O geologie precară, cu urmirile greoaie accelerate într'un ritm cinematografic, stă la baza viziunii sale de lume și viață. Alexandru Philippide e un tip inthropatic din categoria „motricilor”, poate tocmai datorită incapacității sale moldovenești de acțiune, sublimată poetic, printr'un mecanism antagonic simplist, psihanalitic. Poetul cosmic cu viziune geologică a universului adușmăc de data aceasla procesul de degradare a vieții, reîntoarcerea erei animate la vegetal. Însă nu printr'o istorie naturală „à rebours”, de tip evoluționist, ci printr'un cataclism voit, paradoxal voit, provocat de plante, de regnul vegetal, sponțat dotat cu voință, care se revoltă.

„Visez o răzvrătire a lumii vegetale”, scrie poetul, și visul prinde viață:

„Dela lichenii palizi ai cercului polar
Pin'la giganti arbori ai zonei tropicale,

Ciuperci sau flori, mlădițe sau trunchiuri colosale

Pornesc să nfrunte Omul, zvrzător
flecăr

Al mutei lor domnii primordiale”.

Această „în integrum restitutio” de suveranități, mobilizează toată biosfera, împotriva civilizației. Și când

„în orice vrei, în orice floare
È demonul revoltei, subtil și violent,

Eucalipti și cedri cu ramuri uriașe
Si baobabi bubonici cu trupul numai

noduri
Se năpustesc năprasnici spre marile

orase
Zdrobind palate, fabrici, gări, hale,

turnuri, poduri”.

Năpraznicul „untergang” al civilizației umane se desfășură strategic, după toate

regulele artei militare. Astfel, după ce

„Din ecuatoriarele coclauri
Lianele cu brațe de hidre și balauri

Se furizează și se ntind
Iși iau avântul

Și ntr'o rețea de tunii vii cuprind
Pământul...”.

ceva mai jos, inițiativa se desvâlue:

„Un pâlce de mari sequoia pornește la

asalt”. Nu linsese nici organizația rezistenței partizane, în spatele frontului:

„Ciuperci pocnesc frânate și macii
copii improașcă

Din măgălii, șrapnele subtile ca un
scrum:

Și floarea, ieri prietenă, acum
Iți mângâie obrazul cu clește de ră-

dașcă.
In orice fir de iarbă un ghimpe incol-

tește

In fiecare frunză un ochiu dușman

Și sub pământ, tuberculă și bulbi

O boștiură perfidă ce-i gata să te n-

ghită”...

Perfida subminare a supremației omului n'are așadar numai aspecte de gigantonomie Esiodică. Reportajul halucinației acesteia cosmice este cu atât mai pasionant, cu cât el desvâlue o palin-genezie ciudată, de tip spiraloid: o viziune solenoidală a istoriei lumii, în care erele se succed după fluxuri și refluxuri cosmologice. Pentru că după ce... „era vegetală re'ncepe pe pământ”... poetul nu uită să sugere presimțirea celei minerale:

„...până atunci când, poate,

Metalele din beznă și pietrele scuipate,
Surori cu-acelea care ard în stele,

Din noaptea nemișcării se vor trezi
și ele!

Frate cu Goethe-le din Faust și cu epicii marilor epopei cosmice, dela Sf. Ioan din Pathmos la Dante, „piritul poetului Philippide este singular în cultura românească, și măreț ca un domn.

REVISTA FUNDAȚILOR

publică în numărul 2, un splendid poem de Geo Bogza, intitulat „Copacul simfonic”.

Viziunea lui Geo Bogza este de esența celei mai adevărate poezii: aceea care contopește într'o imagine halucinantă, simboluri și tropisme inexplicabile altfel decât suprarealist. Este o interpretare mistică a cosmosului, de forța versetelor Apocalipsei, în care metafora scapă ades de pe muchea rezervată itinerarului ei propriu, spre alegorie. Imaginea copacului cosmic care „printre ceilalți copaci liniștiți... părea aproape un nebun”... este făcută sensibilă cu întreagă magia unor forțe de sugestie de care numai marii creatori pot dispune:

„multiplu se ridică din pământ cu zeci de brațe pe care și le flutura patetic în vânt. Deslănțuit era, și străbătut de atâtea fluide în cămărită privirilor noastre păru un frenetic dirijor conducând, plin de pasiune, mersul simfonic al lumii. Unul lângă altul atunci am auzit svonul chemat de brațele lui din materie un cântec imens, un zumzet cosmic, nemărginit.”

Situeta uriașă a arborelui erect, ca un nou Igrdrasil, pe fondul lactescent de constelații al Universului, capătă gigantice dimensiuni ale titanomahiei.

„Tălăzuirea sonoră a lumii spre eternitate”, auzită de poet, ni se face sensibilă cu mijloace de o putere cu atât mai inexorabil resimțită, cu cât ea este a unui flux subteran versului, construit cu mijloace ritmice și de vocabular, dintre cele mai simple. Ca să se împlinească dogma că lucrurile mari sunt totdeauna simple.

ion frunzetti

N. SECĂREANU

Asistam nu de mult la reprezentarea operii din București cu „Lakmé”. Nu voi scrie în această notă despre valoarea o-

perel sau de calitățile vocale ale interpreților, ci vreau numai să pomenesc despre revelația pe care mi-a pricinuit-o jocul scenic al d-lui N. Secăreanu. D-sa făcând aproape excepție de ceilalți interpreți, posedă o uimătoare gamă de măști pe care cu o mimică inteligentă le adaptează oricărei noi situații.

În Faust, Boema, sau Lakmé pomenind numai câteva opere, D-sa stăpânește scena cu o impunătoare prestanță dominând prin mișcare și gest. Sentimentele cele mai omenești sunt transfigurate cu o măiastră aptitudine la înălțimea actorilor primelor noastre scene. De aceea prin adevăratele creații pe care d-sa le împarte cu dărmăcie, oferă operii noastre unul din cele mai plăcute și occidentale aspecte, fără a mai pomeni despre puternica voce pe care o posedă.

al. popovici

VICTOR BILCIURESCU

Cu împlinirea unei munci pe care niciodată n'a vrut s'o știe terminată și pe care niciodată n'a lăsat-o în afara primei sale datorii, scriitorul Victor Bîlcîurescu a plecat pe drumul ce duce spre veșnicie.

Căștigat de pasiunea scrisului, autorul cunoscutelor versuri „In fânul de curgând cosit”, n'a știut cui aparține mai mult: familiei?... sau artei?..

Fiindcă din respectul de a nu știrbi prestigiul și sentimentele față de cea dintâi, a ridicat — totuși — obligația talentului său, convenit celei de-a doua, până într'atâta încât — ca să nu facă una separată de alta, le-a unit într'o singură și temelnică dragoste.

Pe acest unic și profund sentiment, scrisul neobositului Victor Bîlcîurescu și-a cucerit respectul, fiindcă el venea de acolo de unde nimic mai de preț nu-l gira decât o sinceră și devotată pasiune.

Nu mai așa se explică de ce sacrificatul material al autorului volumului „In patimă” a trecut măsura unei personale griji, făcând din averea lui personală o subvenție pentru „Revista nouă” a lui Hăjdu, unde era prim colaborator alături de Delavrancea.

Azi — pe tristul sfârșit al unei munci creatoare — punem sprijinul unei întâlniri cu scrisul lui Victor Bîlcîurescu așternut în ultimul său volum intitulat: „București și bucureșteni” care va apărea în curând.

ion m. leblău

TONIȚA

va fi cel de-a doilea magnific volum editat de „Căminul Artei”, datorită criticului plastic Ionel Jianu. Reproducerea fotografică vor fi îmbogățite cu două în color.

yap.

DINTR'O REGRETABILĂ

eroare, Cronica plastică din numărul trecut al revistei noastre a apărut sub semnătura d-lui Șerban Cioculescu, în locul d-lui Petru Comarnescu, titularul rubricii. Facem cuvenita rectificare.

PROPRIETAR:

SOC. AN. „UNIVERSUL”

Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:

autorități și instituții 4800 lei

particulare 12 luni 2400 „

6 luni 1350 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

BUCUREȘTI I Str. Bredosanu 22-26

TELEFON 1.22.19

Apare săptămânal

PREȚUL 80 LEI